

"Se tukee jokaisen yksilöllisiä tarpeita. Ja et kaikilla on siinä turvallinen ja hyvä olla":

Päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä tarkastelemassa

Emmi-Julia Kariuki

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2022

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kariuki, Emmi-Julia. 2022. "Se tukee jokaisen yksilöllisiä tarpeita. Ja et kaikilla on siinä turvallinen ja hyvä olla" Päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä tarkastelemassa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 56 sivua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella päiväkotien fyysisten oppimisympäristöjen esteettömyyttä. Tavoitteena oli selvittää, millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen työntekijöillä on päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä sekä selvittää miten yhteisten tilojen esteettömyys näyttäytyy päiväkotien yhteisissä tiloissa.

Tutkimus on laadullinen etnografinen tutkimus ja se toteutettiin kahden eri aineistonkeruumenetelmän avulla. Kenttätyöskentelyn avulla havainnoitiin kahden tutkimuspäiväkodin yhteisten tilojen esteettömyyttä havainnointilomakkeen, muistiinpanojen sekä valokuvauksen voimin. Päiväkotien tiloja esittelivät molempien päiväkotien varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Teemahaastattelujen avulla selvitettiin millaisia kokemuksia ja näkemyksiä päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä. Haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan varhaiskasvatuksen työntekijää.

Varhaiskasvatuksen työntekijät näkivät esteettömän fyysisen oppimisympäristön tilana, joka palvelee kaikkien tarpeita. Esteetön yhteinen tila huomioi käyttäjiensä erilaisia tarpeita, on turvallinen ja muunneltavissa oleva. Kahden tutkimuspäiväkodin tilat näyttäytyivät esteettömyyttä huomioivina, mutta ei kuitenkaan täysin esteettöminä. Esteettömyyttä oli huomioitu parhaiten toiminnan tiloissa, wc-tiloissa ja käytävätiloissa sopusuhtaisten kalusteiden ja erilaisten tukivälineiden, kuten kuvatuon, tukikaiteiden ja tukijakkaroitten avulla.

Asiasanat: **Esteettömyys, yhteiset tilat, inklusiivinen varhaiskasvatus, oppimisympäristöt, fyysinen tila**

SISÄLTÖ	
TIIVISTELMÄ.....	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
2 PÄIVÄKOTI FYYSISENÄ OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ.....	7
2.1 Fyysinen oppimisympäristö.....	7
2.2 Esteetön tila pedagogisen tuen muotona	9
2.3 Tila tuottaa pedagogiikkaa	11
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1 Tutkimusaineisto.....	17
4.2 Tutkimusmenetelmät	18
4.3 Aineiston analyysi	23
4.4 Eettiset ratkaisut.....	25
5 TULOKSET.....	27
5.1 Esteettömyyttä kokemassa	27
5.2 Esteettömyyttä arvioimassa.....	33
5.3 Esteettömyyttä kehittämässä.....	40
6 POHDINTA.....	42
6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet	45
LÄHTEET	48
LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Useat lapset viettävät elämänsä varhaisimmista vuosista suuren osan ajasta erilaisissa instituutioissa, kuten kouluissa ja päiväkodeissa (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala, 1998). Alasuutarin (2009) mukaan päiväkotitoiminta on lapsille hyvin keskeinen instituutio, joka toimii jokapäiväisen toiminnan ympäristönä ja paikkana. Aikaisemmin päiväkodit nähtiin ennemmin hoitopaikkoina, joihin lapset vietiin huoltajien työpäivän ajaksi. Lapsien yksilöllisyys ei ollut mielenkiinnon kohteena, sillä käsitys lapsista ja lapsuudesta muotoutui kehityspsykologiselle ajattelulle, jossa lapsen opetettavuus ja kehitettävyydet olivat keskeisiä pedagogisia painokohtia. Aikuiset nähtiin lapsuuden asiantuntijoina ja tietävän lasten tarpeet. Vasta 1990-luvulla varhaiskasvatuksen kehittämisen lähtökohdiksi astuivat tavoitteet päivähoiton laadusta, sen perusteluista ja varmistamisesta. (Alasuutari, 2009.) Nykyisin päiväkodit nähdään tasa-arvoisen, laadukkaan varhaiskasvatuksen mahdollistajina. Viimeisin tätä vaihetta kuvaava ilmiö on varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien perusteiden laatiminen ja päivittäminen.

Varhaiskasvatukseen nähdään olevan osana lapsen koko kehityksen ja yksilöitymisen prosessia, jossa lasten tunteet, ajatukset ja kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon. Myös lasten kuuleminen on muotoutunut merkittäväksi osaksi päiväkotien toiminnan vaatimuksia ja pedagogiikkaa, kun aikaisempaa poiketen lasten ajatellaan osaavan ohjata omaa toimintaansa ja suunnittelemaan sitä. (Alasuutari, 2009.) Myönteisen ja kannustavan kasvu-ympäristön ajatellaan tukevan lasten itsetunnon kehitystä ja vahvistavan lasten käsitystä itsestään aktiivisina toimijoina. Kun lapset saavat tuntea ja kokea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi kasvu-ympäristöissään, tulee lasten kokonaisvaltainen kehitys huomioiduksi. (Alijoki, Suhonen, Nislin, Kontu & Sajaniemi, 2013.)

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtä ohjaavina asiakirjoina toimivat erityisesti paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä Varhaiskasvatuslaki. Näiden asiakirjojen tehtävänä on korostaa lapsen etua, oikeutta hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun sekä vaatia

yhdenvertaista ja tasa-arvoista lapsen kohtelua, jossa lapsen mielipide huomioidaan. Varhaiskasvatusta tulee toteuttaa inklusiiviset periaatteet huomioiden ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.) Vasun (2022) mukaisesti varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta: ”Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä”.

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö, eli päiväkotiki ja päiväkodin piha-alue, ovat tietoisesti ja tiedostamatta tietynlaiseksi rakennetut ja rakentuneet paikat (Raittila, 2013). Päiväkotien sisäiset, päivittäiset prosessit sekä ulkoiset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät ovat vaikuttaneet päiväkotiympäristön muotoutumiseen. Jokaisen päiväkodin tilalliset järjestelyt ovat taas muotoutuneet erilaisten valintojen ja ulkopuolisten ohjeistuksen sekä määräysten mukaisesti, mutta noudattaen kuitenkin varhaiskasvatustyön periaatteita. (Raittila, 2013.) Kasvu ympäristöt eivät ole vain kasvatusteorioiden muovaamia: niiden suunnitteluun vaikuttavat myös implisiittiset asenteet ja uskomukset lapsia ja lastenkasvatusta kohtaan (Knauf, 2017). Kaikissa oppimisympäristöissä näkyvät sen hetkiset arvot ja uskomukset, joita tilojen käyttäjryhmille ja käyttäjryhmän tarpeille ja tekemisille on luotu. (Curtis & Carter, 2015). Ympäristökäsite houkuttelee tarkastelemaan päiväkodin yleisiä periaatteita, kuten millaisia asemia erilaiset toimijat saavat, millaisia sosiaalisia suhteita halutaan tukea ja sallia, millaisia kulttuurisia arvoja halutaan suosia sekä millaiset moraaliset ja eettiset kysymykset nousevat esille. (Raittila, 2013.) Raittilan (2009) sanoin lasten ympäristöjä tutkittaessa olisikin hyvä pohtia miten lapset määrittävät ympäristöä ja miten ympäristö määrittää lapsena olemista.

Fyysinen tila on erittäin merkityksellinen kasvatustituutioiden toiminnassa (Alasuutari, 2009). Päiväkodeista löytyy yleensä pienemmän kokoiset kalusteet, jotka kertovat päiväkodin tilojen käyttäjryhmän olevan lapsia. Oli tila

sitten erityisesti käyttäjilleen suunniteltu tai ei, tiloilla on mahdollisuus vaikuttaa käyttäjäryhmään voimakkaasti, varsinkin kun tiloissa vietetään paljon aikaa. Tilojen käyttäjiltä löytyy usein myös omia toiveita ja tarpeita tilaa ja sen välineitä kohtaan. (Carter & Curtis, 2015.) Esineet, huonekalut ja niiden sijoittelu ja sisustukseen liittyvät materiaalit suuntaavat toimintaa päiväkodin arjessa. Lasten fyysinen ympäristö vaikuttaa voimakkaasti heidän kasvatukseen ja kehitykseen: mitä pienempi lapsi on, sitä tiiviimpi yhteys hänen motorisen kehityksensä ja kognitiivisen kehityksensä välillä on. Myös lasta ympäröivän ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja haasteet suurenevat sitä myötä, mitä pienempi lapsi on. (Knauf, 2019.)

Viitala (2014) pohtii väitöskirjassaan sitä, kuinka kaikki varhaiskasvatuksessa toimivat lapset eivät voi täysin osallistua yhteisönsä elämään sen rakentamien esteiden vuoksi. Tällöin ratkaisuna tulisi olla esteiden poistaminen. Tasa-arvoiseksi rakennettu päiväkotiympäristö vaatii siis monipuolista tarkastelua erilaisista näkökulmista. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa lasten erottelemisen toinen toisistaan jonkin piirteen perusteella ei ole olennaista, vaan merkityksellisempää on kohdistaa huomio oppimisympäristössä erilaisuutta aiheuttavien tekijöiden poistamiseen, jolloin painoarvo on toimintaympäristöjen muuttamisessa. Varhaiskasvatuksen päämääränä tulisi huomioida ja varmistaa myös tukea tarvitsevien lasten osallisuus, sosiaalinen osallisuus ja oppiminen eikä koskaan jättää heitä jonkin yhteisen ulkopuolelle. (Viitala, 2018.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisena päiväkotien fyysisten tilojen esteettömyys näyttäytyy päiväkodeissa etnografisen kenttätönn perusteella, sekä kuulla minkälaisena päiväkotien työntekijät, eli varhaiskasvatuksen asiantuntijat, kokevat päiväkotien fyysisten tilojen esteettömyyden. Tutkimukseen osallistui kaksi kunnallista päiväkotia sekä kahdeksan näissä päiväkodeissa työskentelevää varhaiskasvatuksen työntekijää.

2 PÄIVÄKOTI FYYSISENÄ OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Luonto, pihat, leikkipuistot, kirjastot ja museot sekä muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöt ovat tiloja ja paikkoja sekä yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, joissa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat. Oppimisympäristöön kuuluvat myös välineet, palvelut ja materiaalit, joita opiskelussa käytetään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Tässä tutkimuksessa käytän tilan käsitettä kuvatessani päiväkotiympäristön fyysisiä ja materiaalisia toiminnan paikkoja. Tilan käsitteeseen sisällytän siis myös tilojen sisustuksen, kalustuksen sekä tiloissa sijaitsevat toiminta- ja leikkivälineet.

2.1 Fyysinen oppimisympäristö

Varhaiskasvatuslain (580/2018, 10 §) mukaan: ”Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.” Uuden varhaiskasvatussuunnitelman (2022) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on taata lapsille inklusiivinen ja esteetön oppimisympäristö, joita rakennettaessa ja kehitettäessä tulisi huomioida tilan ergonomia ja ekologisuus sekä viihtyisyys ja esteettömyys. Tähän kuuluu myös esimerkiksi valaistuksen, akustiikan ja sisäilman laadun huomioiminen.

Lapsen oppimisympäristöstä voidaan muokata hänelle suotuisampi varmistamalla ympäristön fyysinen esteettömyys ja turvallisuus. Pedagogisena tukitoimena voidaan muun muassa muokata ympäristöä poistamalla siitä häiriötekijöitä, jakaa lapsia pienryhmiin eli tiloihin ja kiinnittää huomiota ympäristön aistiärsykkeisiin, kuten taustameluun ja kirkkaaseen valaistukseen. Varhaiskasvatusympäristöä arvioitaessa ja kehitettäessä tulisi siis pohtia, miten ihan jokainen ryhmässä oleva lapsi pääsee osaksi fyysistä oppimisympäristöä ja yhteistä toimintaa. (Viitala, 2014 & 2018.) Viitalan (2018) mukaan inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa fyysisen ympäristön suunnittelussa tulisi huomioida ajatus yhteenkuulumisen ja mukaan kuulumisen edistämisestä. Kun esteetön liikkuminen on mahdollista ja lelut ja välineet kaikkien saatavilla, vasta sitten voidaan sanoa, että fyysinen ympäristö tukee lasten osallisuutta.

Varhaiskasvatuksen tiloissa toteutetaan päivittäin monenlaista pedagogista toimintaa. Mattila (2013) puhuu fyysisen oppimisympäristön joustavuudesta, joka tarkoittaa tilojen monipuolista käyttöä, kuten tilojen yhdistämistä suuremmiksi tiloiksi tai tilojen jakamista pienemmiksi aina kunkin päivän tarpeiden mukaan. Oppimisympäristöissä ollaan joustavasti erikokoisissa ja eri ikäisistä lapsista koostuvissa ryhmissä. Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla tarpeeksi leikki- ja toimintavälineitä, joiden tulee olla monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia sekä niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022; Havu-Nuutinen & Niikko, 2014). Lapsilla voi olla hyvin erilaisia tarpeita heidän persoonallisuutensa ja fyysisten kykyjensä mukaan (Knauf, 2019), mikä haastaa varhaiskasvatuksen työntekijöitä lasten yksilöllisen huomioimisen näkökulmasta.

Pajun (2013) sekä Raittilan (2013) ajatuksia yhdistellen tilaa ei nähdä vain sellaisena fyysisenä ympäristönä, johon sisältyy materiaalit ja leikkivälineet, vaan myös sosiaalisesti konstruoituna ympäristönä, joka on tuotettu lasten yhteisessä toiminnassa ja merkityksenannossa. Lapset siis omalla toiminnallaan, mielikuvituksen siivittäminä tuottavat päiväkodin fyysisille tiloille ja sen esineille uusia merkityksiä (Paju, 2013). Toimiva oppimisympäristö ohjaa lasten uteliaisuutta, kiinnostusta ja oppimismotivaatiota: edistää omaan aktiivisuuteen,

itseohjautuvuuteen sekä tarjoaa mahdollisuuksia leikkiin ja muuhun toimintaan. Oppimisympäristön olennainen tekijä on opettajan ja lapsen sekä vertaisryhmän keskinäinen vuorovaikutus. Lasten saatavilla on välineitä, työkaluja ja työmateriaaleja, jotka tukevat heidän kehittymistään. (Havu-Nuutinen & Niikko, 2014.) Alijoen ja kumppaneiden (2013, 28) mukaan pedagogisesti sensitiivinen kasvattaja rakentaa lapsille tarkoituksenmukaisen ja hyvän oppimisympäristön.

Fyysisen ympäristön laadun mitta-asteikot ovat yleisimmin keskittyneet lähinnä laskettavissa oleviin tekijöihin, kuten tilojen neliömetrien laskemiseen kunkin lasta kohden. Kuitenkin tutkimusten mukaan lasten ottaminen mukaan ulkoympäristöjen suunnitteluprosessiin voi auttaa luomaan uusia ideoita siitä, miten ympäristö voidaan parhaiten mukauttaa lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. (Knauf, 2019.) Päiväkodeissa toiminnan peruslähtökohtana tulee olla lapsilähtöisyys (Hujala, 1998), jolla tarkoitetaan käytännössä varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämistä lapsia kuullen ja lasten mielipiteet huomioiden (Turja, 2017).

Jotta kaikille lapsille pystyttäisiin tarjoamaan yksilöllisesti oikeanlainen, kehittävää oppimisympäristö, pedagogisten toimintaympäristöjen ja päiväkotien oppimisympäristöjen muokkaukseen ja toteutukseen tulee käyttää runsaasti työyhteisöissä aikaa sekä resursseja. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä (OPH, 2022).

2.2 Esteetön tila pedagogisen tuen muotona

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan lapsen tarvitsema kasvun ja oppimisen tuki annetaan ensisijaisesti hänen omassa esiopetusryhmässään yleisenä, tehostettuna tai erityisenä tukena. Uudistunut varhaiskasvatustalaki (2022) painottaa lapsen oikeutta tuen saamiselle ja sen välittömyyttä tuen tarpeen ilmentyessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän vastuulla on pitää huoli, että lapsi saa käyttöönsä tarvitsemansa palvelut ja apuvälineet. Mikäli lapsen tuen tarpeet

sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä. (Varhaiskasvatuslaki, 2022.)

Autismiliiton sivuilla (luettu 9.10.2022) sanotaan, että varhaiskasvatuslaissa lapselle annettava tuki tulisi tulkita paremmin myös lapsen toimintaympäristön muokkaamiseen kohdistuvaksi tueksi. Varhaiskasvatuslaissa (2022) varhaiskasvatuksessa toteutettaviksi pedagogisiksi tuen muodoiksi on mainittu oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut, mutta ne jäävät hyvin tulkinnanvaraiseksi tuen muodoksi. Lisäksi lapsen saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi sekä monipuolisesti ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet (Varhaiskasvatuslaki 2022). Oppimisympäristöihin liittyviksi tuen muodoiksi voisi mainita ainakin varhaiskasvatuksessa paljon käytettävän kuvallisen tuen käytön, mutta myös esimerkiksi kynnyksettömyyden ja tarvittavan oven leveyden.

Paavola & Tirkkonen (1988) puhuvat kasvatuksen vallankäytöstä sen tilasuunnittelullisesta näkökulmasta katsottaessa. Tilasuunnittelullisella vallankäytöllä tarkoitetaan niitä tilasuunnittelullisia ratkaisuja, joita varhaiskasvatuksessa tehdään lasten toiminnan mahdollistamiseksi tai rajoittamiseksi. 1980-luvulla tällainen tilasuunnittelullinen vallankäyttö on näyttäytynyt nykyajattelusta poikkeavalla suhtautumistavalla, kun lasten vapaata liikkumista on haluttu lähteä rajoittamaan lasten juoksuintoa hillitsemällä, kun käytäväreittejä on lähdetty katkaisemaan portein ja ovin (Paavonen & Tirkkonen, 1988). Nykypäivänä tällainen tilasuunnittelullinen vallankäyttö voisi näyttäytyä ennemmin liikuntaintoa mahdollistavalla tavalla, esimerkiksi liimaamalla lattiaan hyppyruutuja tai asettamalla seinälle puolapuut, jotta lapset pääsisivät purkamaan ylimääräistä energiaa.

Tilasuunnittelullista vallankäyttöä käytetään edelleen nykypäivänä lasten toimintaa rajoittavalla ja mahdollistavalla tavalla. Fyysinen tila jo itsessään rajaa ja muokkaa monella tavoin lasten toimintaa. Siksi kasvattajien rooli onkin ratkaiseva siinä, miten he erilaisin tila- ja aikajärjestelyin rakentavat päivää sekä mahdollistavat ja suuntaavat lasten toimintaa päivän aikana. Jossain kohdin nämä

kasvattajien tarjoamat mahdollisuudet ja tilaa rajaavat käytännöt esiintyvät yksilöllisesti. Kasvattajien lapsille tarjoama tila ei siis ole läpikotaisin kaikkien samalla tavoin saavutettavissa tai muokattavissa, vaan sisältää hierarkkisia järjestyksiä, odotuksia ja paikkoja. (Rutananen, 2012) Jos esimerkiksi lasten leikkihuoneessa hyllyihin on kirjoitettu mitä mitkäkin lelulaatikat sisältävät, palvelee tämä vain niitä lapsia, jotka osaavat lukea. Myös sillä on merkitystä mihin korkeuteen visuaalinen tuki on asetettu.

Heiskanen (2018) pohtii teoksessa Varhaiserityiskasvatus tuen lähtökohtia ja toteaa, että erityisesti pedagogiset tekijät, kuten järjestelyt, ryhmäjaot ja oppimisympäristöt vaikuttavat siihen, miten tuen tarpeet ilmenevät ryhmän tasolla. Tuen tarpeiden määrittely olisi siis hyvä nähdä varhaiskasvatuksessa ympäristöön sidoksissa olevana prosessina. Heiskanen (2018) antaa hyvän esimerkin tuen tarpeen kohdistamisesta, kun puhutaan lapsesta, joka käyttää pyörätuolia, jolloin tukeen vaikuttaa liikuntavamman lisäksi myös fyysinen tila. Tässä tapausesimerkissä esimerkiksi kynnykset voivat olla ne tekijät, jotka rajoittavat lapsen itsenäistä liikkumista. Kun lapsen tuen tarvetta ja tukea arvioidaan, olisi kasvattajien tärkeää pyrkiä huomaamaan lapsen haasteiden ilmenemiseen vaikuttavia ympäristön tekijöitä. Miten ympäristön eri tekijät vaikuttavat lapsen toimintaan ja mahdollisuuksiin osallistua sekä oppia ja voida hyvin. Kun tukea havainnoidaan ja dokumentoidaan järjestelmällisesti, löydetään keinoja vaikuttaa pedagogisilla toimilla lapsen tilanteeseen, esimerkiksi muokkaamalla oppimisympäristöä. (Heiskanen, 2018.)

2.3 Tila tuottaa pedagogiikkaa

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä tulisi suunnitella ja rakentaa yhdessä lasten kanssa niin, että myös lapset ja heidän kädenjälkensä näkyvät. Kun oppimisympäristö on rakennettu toimivaksi, siitä löytyy paljon vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen sekä monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, pelaamiseen ja leikkiin. Myös rauhoittumiselle ja levolle löytyvät omat tilansa. Hyvä oppimisympäristö vahvistaa lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten

välistä tasa-arvoa. (Knauf, 2019; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.) Päiväkotien tiloissa toimitaan erikokoisissa ryhmissä, jotka muuttuvat tarpeen mukaan kunkin päivän toimintojen ja tarpeiden mukaan (OPH, 2022). Curtisin & Carterin (2015) mukaan lapset hyötyvät siitä, kun tilat ovat loogisesti järjestetty. Fyysisten oppimisympäristöjen tulisi sisältää tiloja sekä pienryhmätoiminnalle, että luoda hiljaisia ja rauhallisia paikkoja, joissa lapset saavat mahdollisuuden rauhoittumiselle (Curtis & Carter, 2015).

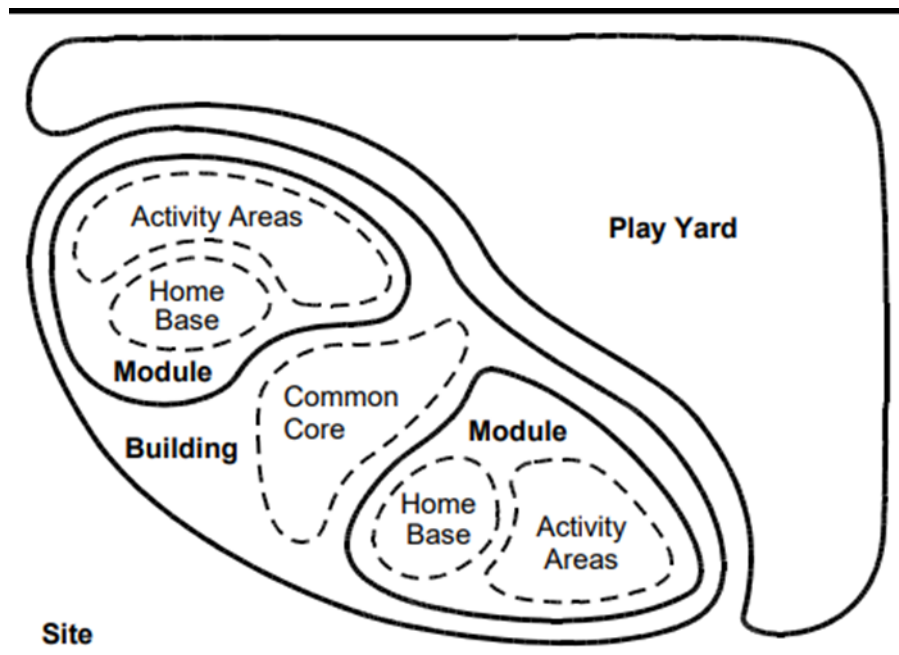
Parhaiten omatoimisuuteen kasvattaminen onnistuu, kun yhteisten tilojen kalusteet ja muut välineet ovat lapsen kokoon nähden sopivia (Tiusanen, 2008). Esimerkiksi pesualtaan oikea korkeus on ehdoton, jos toivotaan, että lapsi oppisi itse pesemään omat kätensä. Samoin voisi ajatella myös sopivalle korkeudelle asetuista hyllyistä ja lokeroista, joista lasten tarvitsemat lelut ja oppimisvälineet löytyvät. Fyysisten tilojen suunnittelussa yksityiskohtiin tulisi kiinnittää huomiota monipuolisesti, sillä rakenteiden, esineiden ja toimintojen järjestely rohkaisee lapsia valinnantekoon, ongelmanratkaisuun ja mieluisan oppimisprosessin löytämiseen (Curtis & Carter, 2015).

Tilas suunnittelun yksityiskohtia ovat muun muassa seinien värit, huonekalujen muodot sekä materiaalien ja välineiden paikat hyllyillä ja pöydillä. Lasten kasvuun ja oppimiseen tarkoitettujen ympäristöjen suunnittelussa tulisikin ottaa huomioon estetiikan, valaistuksen, värien ja hajujen vaikutus keskittymiseen ja oppimisen mieluisuuteen (Curtis & Carter 2015). Kun päiväkotitilojen seinillä ja lattialla käytetään neutraaleja, lämpimiä sävyjä, on lasten helpompi kiinnittää huomionsa oleellisiin asioihin oppimisympäristössä. Neutraalit ja maanläheiset värit myös auttavat lapsia rauhoittumaan ja olemaan enemmän läsnä. (Curtis & Carter, 2015.)

Tilojen suunnittelussa ohjaavana periaatteena olisi varmistaa, että lapsilla ja aikuisilla on monia tapoja käyttää tilaa ja materiaaleja. Valintojen ja järjestelyjen tulisi kannustaa lapsia löytämään kiinnostuksen kohteitaan, edustaa lapsuuden mieltä ja auttaa rakentamaan tasavertaisia ja pysyviä vuorovaikutussuhteita vertaisten kanssa sekä herättää rakkautta uuden oppimista kohtaan. Avoimien

materiaalien ja välineiden tarjoaminen monissa paikoissa herättää lasten mielenkiutuksen ja puhuu heidän halustaan järjestää ja yhdistää jatkuvasti tutkimuksen ja keksintöjen materiaaleja. Tiedetään hyvin, että lapset tutkivat maailmaa ja oppivat aistiensa kautta, ja esimerkiksi erilaiset taikinat, maalit, aistipöydät ja musiikkilaitteet ovat tavanomaisia elementtejä useimmissa pienille lapsille suunnatuissa toimintasuunnitelmissa. (Curtis & Carter, 2015.)

Moore ja Sugiyama (2005, 33) ovat tutkimuksessaan laatineet ideaalin päiväkotiyksikön, jonka keskiössä ovat: aikuisten tilat (esimerkiksi toimistot, ruokailuhuone, tapaamishuoneet, keittiö ja aikuisten vessat), ryhmien omat alueet (esimerkiksi omat siivet kullekin ikäryhmälle), kotiyksiköt (pienryhmien omat tilat, joissa toteutetaan perustoimintoja, kuten ruokailu, lepoaikat ja wc-käynnit) sekä toiminta-alueet (hyvin suunnitellut tilat, jotka tarjoavat pienryhmille mahdollisuuden sitoutua luoviin, fyysisiin ja sosiaalisiin toimintoihin). Täydellistä päiväkotiyksikköä ympäröi myös iso yhteinen piha-alue. Mooren ja Sugiyaman tutkimuksen tarkoituksena oli tarjota tietoa keskusjohtajille, kasvattajille, päättäjille, arkkitehdeille ja vanhemmille varhaiskasvatusyksikköjen parantamiseksi sekä antaa tutkijoille mahdollisuuden tutkia tarkemmin fyysisen ympäristön vaikutuksia lasten kehitykseen. Tutkimuksen tuloksia ja siitä saatua uutta tietoa toivottiin hyödynnettävän uusien päiväkotien rakentamisessa sekä vanhojen päiväkotiyksikköjen korjauksissa. (Moore & Sugiyama, 2005.)

Mooren & Sugiyaman (2007) ideaali päiväkotiyksikkö

Kun kaupallisten ja poliittisten etujen vaikutus varhaiskasvatuksessa kasvaa, kasvaa myös paine akateemiseen suorituskäyttöön. Seurauksena voi olla liiallinen keskittyminen lasten ympäröimiseen materiaaleilla ja virtuaalisilla näytöillä, joista lapset eivät pedagogisesti hyödy tai edes tarvitse. Tällainen ajattelu luo sotkuisia tiloja ja lisää ympäristön virikkeellisuutta, mikä taas vaikeuttaa lasten keskittymistä. Liian aikuisjohtoisen tilasuunnittelun vuoksi ei välttämättä edes ymmärretä kuinka liian täydet seinät, sotkuiset hyllyt ja työtasot, kirkkaat värit, kovat valot, kovat kalusteet, tungosta tilat ja ärsyttävät äänet vaikuttavat lasten oppimiseen ja hyvinvointiin. (Curtis & Carter, 2015.)

Curtisin & Carterin (2015) mukaan ympäristön suunnitteleminen mielenkiintoisilla materiaaleilla luo tilaa lasten tutkimiselle, monipuoliselle leikille ja oppimisen ilolle. Aikuisen tulisi myös tiedostaa oma roolinsa oppimisympäristössä. Jos ryhmässä on lapsia, jotka eivät ole ennen toimineet varhaiskasvatustyössä, jossa on paljon erilaisia materiaaleja ja välineitä, tulee aikuisen toimia mallina, rohkaisijana ja kanssalleikkijänä. (Curtis & Carter, 2015.) Varhaiskasvatustilaisille lapsille oppiminen on aktiivisesti tapahtuvaa. Lapset käyttävät hei-

dän koko kehoaan oppimisessa. Jos aikuiset rajoittavat lasten aktiivista toimintaa, he rajoittavat myös lasten oppimista ilon ja hyvinvoinnin kustannuksella. (Curtis & Carter, 2015.)

Curtisin & Carterin (2015) mukaan rauhallisempi tunnelma toiminnan tiloihin pystytään luomaan jo oikeanlaisella valaistuksella. Erilaisia valaistuksia tarvitaan erilaisiin tilanteisiin ja siksi myös toimintatiloissa tulisi olla valikoima erilaisia valaistuksia, hämärästä spottivaloihin. Tärkeää olisi myös asetella valot oikeisiin paikkoihin. Melun määrällä ja äänimaisemalla on todettu olevan väliä oppimisen kannalta. Kun lapset ovat alttiita kovalle äänille koko päivän, se voi aiheuttaa ärtyisyyttä sekä vahingoittaa kuuloa. Yllättävät kovat äänet häiritsevät keskittymistä, vaikeuttavat vuorovaikutusta ja lisäävät huudon määrää. (Curtis & Carter, 2015) Kaikki äänet eivät kuitenkaan vaikuta negatiivisesti oppimiseen. Äänillä on myös mahdollista vaikuttaa ympäristön esteettisyyteen. Veden lorina, tuulen vihellys ja rauhallinen musiikki oppimisympäristön taustalla voi mahdollisesti rauhoittaa korvia ja mieltä. (Curtis & Carter, 2015)

Koska lapsilla on rajattu määrä ottaa vastaan uutta tietoa, täyteen tuupatut ja sekaisin olevat oppimisen tilat vievät keskittymistä pois tilan tarjonnan mahdollisuuksista. Epäjärjestyksessä oleva tila viestii lapsille, että tila ja välineet eivät ole arvostettuja, kun taas siististi ja kiinnostavasti järjestelty tila viestii tilalla olevan merkitystä ja arvoa. Hyvin järjestelty tila saa lapset hyväksymään ja kiinnittymään tilaan. (Curtis & Carter, 2015.) Matalat, aukinaiset laatikot ja korit auttavat lapsia näkemään mitä ne sisältävät ja tietämään millaisilla välineillä ja leluilla heidän on mahdollista leikkiä (Curtis & Carter, 2015).

Knaufin (2019) tutkimuksen mukaan fyysisen oppimisympäristön ei tulisi kuitenkaan olla liian ärsykevää, sillä vaikka lapsilla olisi paljon tilaa leikkiä, he tarvitsevat myös sopivien materiaalien ja välineiden avustuksella kannustusta leikkimiseen, oppimiseen ja kehittymiseen. Vapaa tila on tärkeä, koska se antaa lapsille mahdollisuuden toimia itse, mutta jotta lapset voisivat todella hyödyntää tätä vapautta, he tarvitsevat myös materiaalia. Tavaroiden ja materiaalien saavutettavuus on esteettömyyden näkökannasta tärkeä ehto, josta vastuussa ovat ensisijaisesti varhaiskasvatuksen työntekijät.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä ja sen tavoitteena on selvittää, miten fyysisten tilojen esteettömyys ilmenee päiväkodeissa ja millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen työntekijöillä on päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä. Kenttätyön tavoitteena on tarkastella päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä valmiin havainnointilomakkeen, muistiinpanojen sekä valokuvaamisen avulla. Päiväkotien tiloja esittelevät kunkin päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Teemahaastattelujen tavoitteena on selvittää miten varhaiskasvatuksen työntekijät määrittelevät fyysisten tilojen esteettömyyttä, miten he arvioivat omien päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä sekä miten he kehittäisivät omien päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten esteettömyys näyttäytyy päiväkotien yhteisissä tiloissa kenttätyöstä saadun valokuva-aineiston ja havainnoinnin perusteella?
2. Millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen työntekijöillä on päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerron, miten aineistoni on muodostunut, ketä tutkin, missä ja millä menetelmillä. Ensiksi kuvaan tutkimukseni kohteena olleita kahta päiväkotia ja näiden rakennuksien alkuperäisiä tarkoituksia sekä kerron tutkittavista, joille pidin teemahaastattelut näiden päiväkotien tiloissa. Sitten tuon esiin käyttämiäni aineiston keräämisen menetelmiä ja sitä, miksi olen valinnut nämä menetelmät. Seuraavana avaam analyysin etenemistä ja siinä käyttämiäni menetelmiä. Viimeiseksi pohdin käyttämieni aineistonkeruumenetelmien luotettavuutta.

4.1 Tutkimusaineisto

Tähän tutkimukseen osallistui kaksi kunnallista päiväkotia, joiden tilojen esteettömyyttä pääsin havainnoimaan ja arvioimaan. Lisäksi pidin näissä päiväkodeissa työskenteleville varhaiskasvatuksen työntekijälle omat teemahaastattelut päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyden kokemuksista. Tutkimuksen kaksi päiväkotia valikoituivat tutkimuskohteiksi, koska ne vastasivat parhaiten tutkimustehtävään. Molempien päiväkotien lapset oli jaettu erillisiin lapsiryhmiin, ja näille ryhmille oli osoitettu käytettäväksi tietyt päiväkodin fyysiset tilat. Jokaiselle lapsiryhmälle oli nimetty myös tietyt aikuiset, jotka vastasivat ryhmän toiminnasta.

Ensimmäinen päiväkoti on rakennettu noin 10 vuotta sitten ja tämä rakennus on nimenomaan suunniteltu varhaiskasvatuskäyttöön. Päiväkoti on tutkimuskaupungin suurin kunnallinen päiväkoti ja pitää sisällään seitsemän erillistä lapsiryhmää. Näihin tiloihin suunniteltiin myös yksi siipi esteettömäksi tuettua varhaiskasvatusryhmää varten. Tilojen suunnittelussa ei kuitenkaan konsultoitu varhaiskasvatuksen asiantuntijoita, vaan suunnittelu ja toteutus tapahtui arkkitehtien ja rakennuttajien päätösvallassa. Päiväkodin henkilöstö on kuitenkin voinut muokkailla liikuteltavia huonekaluja omien toiveidensa mukaisesti.

Toinen päiväkotiki on reilusti vanhempi päiväkotiki, se on rakennettu noin 40 vuotta sitten ja on tutkimuskaupungin vanhimpia, kauiten toimineita päiväkoteja. Päiväkotiki toimii kahdessa eri rakennuksessa ja näihin rakennuksiin sijoittuu ikäryhmittäin viisi erillistä lapsiryhmää aikuisineen. Päiväkodilla on tehty muutama vuosi sitten kattava peruskorjaus, jonka yhteydessä sen kaikki pinnat uusittiin. Tässä päiväkodissa on myös aloitettu oppimisympäristön laadun arvioinnin projekti, KARVI, joka huomioi myös fyysisen oppimisympäristön. Tutkimukseen osallistuvien päiväkotien valikointi oli siis perustellusti harkittua ja tarkoituksenmukaista, eikä satunnaista (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88–89).

Varhaiskasvatuksen työntekijöiksi tässä tutkimuksessa määrittelen lain mukaisesti päiväkodin kasvatusvastuussa olevat aikuiset eli varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen lastenhoitajat ja henkilökohtaiset avustajat. Tämän tutkimuksen aineisto tuli lopulta koostumaan viiden varhaiskasvatuksen opettajan, kahden varhaiskasvatuksen lastenhoitajan sekä kahden varhaiskasvatuksen erityisopettajan äänistä sekä kenttätutyöstä saaduista muistiinpanoista ja valokuvista.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus ja se toteutettiin etnografisen tutkimusmenetelmän mukaisesti (ks. esim. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska halusin tietää miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyden omassa työssään. Koin varhaiskasvatuksen työntekijöiden mielipiteiden selvittämisen tärkeäksi inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutumisen kannalta. Tutkimuksessa pyrin havainnoinnin ja haastattelun avulla selvittämään mitä varhaiskasvatuksen työntekijät tietävät, ajattelevat ja toivovat päiväkodin fyysisen oppimisympäristön esteettömyydestä. Etnografisen luoteen tutkimukseen tuo kenttätutyöstä saadut havainnointimuistiinpanot ja valokuva-aineistot.

Grönforsin (2008) mukaan laadullinen tutkimus rakentuu vahvan teoreettisen ja menetelmällisen pohdinnan tuloksena. Kuitenkin tutkijan tulee varautua

yllättäviin käännteisiin, joita etnografiaan kuuluvasta kenttätöskentelystä voi syntyä. Kenttätöyssä ilmenevä yllättävä käänne voi olla esimerkiksi uusi tieto, joka tulee muuttamaan teorian painotusta. Tutkijan tulee siis olla joustava ja avoin kentältä saataville vaikutteille, sillä niiden hyödyntäminen tutkimuksessa on edellytys onnistumiselle. (Grönfors, 2008.)

Jotta tutkimuksen voidaan sanoa olevan etnografista, sen tulee sisältää kolme etnografisen tutkimuksen peruselementtiä. Ensimmäisen peruselementin mukaan etnografisessa tutkimusmenetelmässä aineistonkeruu tapahtuu aina kentällä. Se muotoutuu tutkijan itse tekemien rajausten ja määrittelyjen mukaisesti. (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018.) Myös itse kenttätö sisältää kolme eri vaihetta, jotka ovat kentälle pääsy, varsinainen tiedonkeruu sekä päätymisvaihe. Tutkijan vastuulla on selvittää sekä poistaa mahdolliset esteet tiedonkeruulle sekä itse päästä mukaan tilanteeseen, jossa tiedonkeruu on mahdollista. (Patton, 2002.) Tässä tutkimuksessa kentälle pääsy vaati tutkimuslupien pyytämisen kaupungilta, tutkimuspäiväkoteihin yhteydenottamisen ja sopivien päivämäärien sopimisen tilojen havainnoinneille ja teemahaastatteluille. Ensiksi otin siis puhelimitse yhteyttä tutkimuskaupungin varhaiskasvatuspalveluiden johtajaan. Puhelun seurauksena lähetin sähköpostilla tutkimuksen tarkemmat tiedot johtajalle ja tämän jälkeen omaan sähköpostiini kilahtikin nopeasti tutkimuslupa. Olin samoihin aikoihin ottanut alustavasti jo yhteyttä tutkimuspäiväkotien johtajiin, jotka ilmaisivat kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tutkimusluvut lähetettiin minun sähköpostini lisäksi myös johtajien sähköposteihin. Tämän jälkeen olin yhteyksissä tutkimuspäiväkotien varhaiskasvatuksen erityisopettajiin, joiden kanssa sovimme havainnointipäivät.

Varsinainen tiedonkeruu tapahtui päiväkotien sisällä tilojen esteettömyyttä havainnoiden sekä muistiinpanoja ja valokuvia ottaen. Päiväkotien erityisopettajien tehtävänä oli esitellä tiloja ja niiden esteettömyyttä omien näkemyksiensä mukaisesti. Kenttätöyssä näkyi siis myös etnografialle tyypillinen vuorovaikutteisuus. Grönforsin (2008) mukaan tutkimuksellista havainnointia voidaan suorittaa usealla eri tasolla. Tässä tutkimuksessa hyödynsin osallistuvaa havainnointia, jossa minä tutkijana osallistuin tutkimani yhteisön toimintaan havainnoiden

ja kirjaten näkemiäni ja kuulemiani asioita päiväkotien yhteisistä tiloista. Osallistuva havainnointi on tutkijan ja tutkittavien välistä vuorovaikutusta, jossa havainnointi toteutuu tutkijan tarkkailusta tutkittavien ehdoilla (Grönfors, 2008). Havainnoivan tiedonhankinnan etuna on tutkittavan kohteen omassa, luonnollisessa ympäristössä, tapahtuva havainnointi (Uusitalo, 1991), mikä nimenomaan on olennaista tämän tutkimuksen aineistonkeruussa. Valokuvia kertyi havainnoinnin tuloksena noin 80 ensimmäisestä päiväkodista ja toisesta noin 70. Muistiinpanoja kertyi molemmista päiväkodista reilut viisi sivua.

Teemahaastattelut pidettiin päiväkotien tiloissa noin viikko havainnointien jälkeen. Teemahaastatteluihin osallistui kahdeksan tutkimuspäiväkodeissa työskentelevää varhaiskasvatuksen työntekijää, jotka kertoivat omia näkemyksiään päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä. Haastatteluihin olin ottanut muutamia kenttätöiden aikana otettuja valokuvia mukaan. Äänitallennetta kertyi noin 80 minuuttia. Kenttätöskentelyn tyypillisiä tarvikkeita on kannettavan tietokone, nauhuri, valokuvausvälineet sekä ääni- ja kuvatallentaja (Grönfors 2008, 25). Tässä tutkimuksessa tarvittavia laitteita oli kamera, nauhuri ja muistiinpanovälineet.

Toinen etnografisen tutkimuksen peruselementti on, että aineistonkeruun tulisi perustua vuorovaikutukselle tai kokonaisvaltaiselle kontekstoinnille (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Aineistonkeruu tapahtui kesäaikana, silloin kun henkilökuntaa ja lapsia oli tiloissa huomattavasti vähemmän. Aika, jona päiväkoteihin saavuin, oli suunniteltu niin, että lapset olisivat sinä aikana ulkoilemassa. Pyysin kuitenkin kummankin päiväkodin varhaiskasvatuksen erityisopettajat mukaani yhteisten tilojen havainnointiin ja tarkkailuun. Näin kenttätöistä muodostui hyvin vuorovaikutuksellinen. Erityisopettajat kertoivat mielellään omista tilakokemuksistaan ja näkemyksistään suhteessa sen esteettömyyteen ja käyttäjäkuntaan. Lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijät, jotka olivat aineistonkeruun aikana työskentelemässä sisätiloissa, saivat myös kommentoida ja jakaa näkemyksiään havainnoinnin lomassa.

Aineistonkeruun vuorovaikutuksellisuus tuli esille myös yhteisten tilojen havainnointien jälkeen, kun pidin kunkin päiväkodin muutamalle varhaiskasvatuksen työntekijälle teemahaastattelut, joissa pyrin selvittämään millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen työntekijöillä, on päiväkodin yhteisten tilojen esteettömydestä. Tässä kohtaa tutkimus sai myös fenomenologisia piirteitä. Fenomenologia kuvaa tutkittavien yhteisön jäsenten maailmankuvaa ja kokemuksia olettaen niiden olevan samansuuntaisia sekä käyttävän tutkittavasta ilmiöstä standardoituja ilmaisuja (Grönfors, 2008). Koska tutkittavat ovat kaikki varhaiskasvatuksen asiantuntijoita, voidaan fenomenologian mukaisesti olettaa tutkittavilla olevan yhteneväisiä käsityksiä siitä millainen ideaali, esteetön, fyysinen oppimisympäristö olisi. Pyrin toteuttamaan teemahaastattelut enemmän ryhmäkeskustelulle kuin ryhmähaastattelulle tyypillisellä tavalla. Ryhmäkeskustelun mukaisesti pyritään tietoisesti saamaan aikaan haastateltavien välistä vuorovaikutusta ja keskustelemaan keskenään kohteena olevasta aiheesta (Puusa & Juuti, 2020).

Ennen varsinaisen haastattelun aloitusta ja ääninauhurin päälle laittoa kävin läpi haastatteluun kuuluvat ydinkäsitteet, jotka olivat fyysinen oppimisympäristö, yhteiset tilat ja esteettömyys. Haastattelukysymyksiä oli kolme. Ensimmäisen kysymyksen oli tarkoitus selvittää miten varhaiskasvatuksen työntekijät määrittelevät esteettömyyttä päiväkotien fyysisissä, yhteisissä tiloissa. Toisen kysymyksen tehtävänä oli saada tutkittavat arvioimaan oman päiväkodin(työpaikan) fyysisten, yhteisten tilojen esteettömyyttä. Kolmas kysymys taas haastoi tutkittavat kehittämään oman päiväkodin fyysisten yhteisten tilojen esteettömyyttä.

Kolmas etnografiseen tutkimukseen kuuluva peruselementti on, että tutkimuksen tulisi olla vaikuttavaa toimintaa, joka tuottaa todellisuutta ja vaikuttaa ympäristöönsä (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018, 16). Parhaimmillaan etnografisen tutkimuksen ajatellaan toimivan äänitorvena erityisesti vähemmistöille ja sillä olevan mahdollisuus kertoa kokonaisten kulttuurien tarinaa. Sen tulokista voidaan saada tietoa jopa historiantutkimukselle. (Hämeenaho & Koivisto-

Koskinen, 2018.) Tässä viimeisessä etnografisen tutkimuksen elementissä päästään tämän tutkimuksen tarkoituksen ytimeen: tahdon tarkastella, ovatko päiväkotien yhteiset tilat todella kaikille tasavertaisesti yhteiset ja inklusiivisuutta ilmentävät. Onko kaikilla lapsilla esimerkiksi samat mahdollisuudet löytää tarvitsemansa tai haluamansa tavarat ja materiaalit, aloittaa toivomansa leikit ja mahdollisuus ymmärtää, mitä seuraavaksi tehdään ja missä, sekä olla aidosti osana yhteistä toimintaa.

Toiveena olisikin, että tutkimus voisi herätellä koko varhaiskasvatuksen henkilökuntaa huomioimaan päiväkodin fyysisen oppimisympäristön yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä sekä huomaamaan kuinka paljon meillä aikuisilla on osuutta yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden toteutumisessa. Vaikka tutkittavana olivat tilojen lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijät, eli aikuiset, oltiin tässä tutkimuksessa lasten asialla. Erityisesti niiden lasten, joilla on tuen tarpeita.

Vaikka tutkijana mahdollisuuteni kerätä aineistoa oli rajallinen, oli minulla mahdollisuus kuitenkin rajata sitä omien kriteerien ja valintojen avulla. Toteutustavasta riippumatta havainnointi tuottaa yleensä valtavasti aineistoa. Kenttätöön pyrkimyksenä oli saada kasaan paljon valokuvia päiväkotien tiloista, erityisesti niistä tiloista, jotka kuvastavat parhaiten esteettömyyden olemassaoloa tai olematta oloa.

Havainnointi on tärkeä osa etnografista tiedonkeruuta, sillä havainnoinnin ajatellaan auttavan ymmärtämään sitä maailmaa, jossa tutkittavat toimivat. Suoran havainnoinnin kautta tutkija voi luottaa siitä saadun tiedon luonteeseen tehdessään havaintoja kontekstista. Lisäksi laadukas havainnointi mahdollistaa näkemään tutkimuksessa usein huomaamatta jäävät yksityiskohdat sekä tietoisuuden ulkopuolella olevat ja rutiininomaiset tekijät. (Patton, 2002.) Valokuvauksen ohella olikin tärkeää tehdä myös muistiinpanoja niistä ajatuksista, jotka valokuvauksen ohella tiloista syntyivät. Teemahaastattelut äänitin nauhurilla ja kirjoitin puhtaaksi. Muistiinpanojen ja haastattelujen pohjalta tein lopulta aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Ottamiani valokuvia päiväkodin tiloista hyödynsin havaintojeni ja muistiinpanojeni tukena sekä tulosten esittelyssä.

4.3 Aineiston analyysi

Ennen varsinaista aineiston analyysiä, pyrin kirjaamaan ylös parhaiten muistamiani havaintojani ja ajatuksiani käsittelemättömästä aineistosta. Koska ryhmäkeskustelun luonne oli ollut rento, mutta keskustelu rönsyilevää, koin aluksi paljon epävarmuutta aineiston kohdentumisesta siihen, mitä olin lähtenyt tutkimaan. Kokonaiskuvan hahmottaminen vaati useita kertoja äänitteen kuuntelemista sekä havaintomuistiinpanojen ja valokuvien lukemista ja katsomista. Lopulta huomasin, että tutkimukselle aluksi asettamiani tutkimuskysymyksiä oli tarpeen muuttaa ja kohdentaa aineistolle sopivammaksi. Puusan & Juutin (2020) mukaan analyysiprosessin aikana tutkimuskysymysten on mahdollista muokkautua ja tätä ei tulisi tulkita epäonnistumiseksi, vaan ymmärtää se aineistolle annetuksi tilaisuudeksi puhua tutkijalle.

Päätin aloittaa aineiston analyysin kirjaamalla nauhoitetun haastattelun tekstiksi. Halusin litteroida sanatarkasti, koska en halunnut jättää mitään olennaista pois analyysistä, varsinkaan kun epäilin vielä tässä vaiheessa vastaako aineisto tutkimukseni tarkoitusta. Litteraatin pituudeksi tuli noin 30 tietokoneella kirjoitettua tekstisivua. Tulostin aineistomateriaalin ja alleviivasin minua eniten kiinnostavia ja tutkimukseni tarkoitusta eniten vastaavia varhaiskasvatuksen työntekijöiden kommentteja. Kirjoitin tulosteisiin myös omia ajatuksiani sekä alustavia pohdintoja siitä, millaisia teemoja voisin nostaa aineistosta esiin. Tutkijan tehtävänä on tulkita tekstin kantavia merkityksiä ja perustella niitä tieteellisen näkemyksen varassa. Riittävät ja pätevät perustelut lisäävät tutkimuksen uskottavuutta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari, 1994.) Varsinaisen aineiston analyysin tein lopulta tietokoneen avulla.

Jatkoin analyysin tekoa pelkistämällä litteraattia aiemmin tehtyjen alleviivausten tukemana. Pyrin pelkistämään tutkimuskysymysten kannalta olennaisia varhaiskasvatuksen työntekijöiden puheenvuoroja ytimekkäiksi ja tiiviiksi lausahduksiksi. Pelkistämisen jälkeen teemoittelin aineiston ja aloin rajaamaan sitä. Aloitin aineiston järjestelemisen keskittymällä kolmeen etukäteen valitsemaani

teemaan, jotka olivat yhteisten tilojen esteettömyyden määrittäminen (T1), yhteisten tilojen esteettömyyden arviointi (T2) sekä yhteisten tilojen esteettömyyden kehittäminen (T3). Kolmen yläteeman alle aloin kerätä niihin sisältyviä varhaiskasvatuksen työntekijöiden puheenvuoroista tehtyjä pelkistyskysymyksiä. Koottuani pelkistykset yläteemojen alle muodostin niistä alateemoja. Alateemoiksi muodostuivat tilojen koko (t1), tilojen säilytysratkaisut (t2), tilojen selkeys (t3), tilojen muunneltavuus (t4) ja tilojen ergonomia (t5).

Valokuva-aineiston ja havainnointimuistiinpanojeni analysointi tapahtui hyvin samantyyllisesti kuin haastatteluaineiston analysointi. Puusan & Juutin (2020) mukaan tutkijan tehtävänä onkin nostaa aineistosta esille ne asiat, jotka kertovat jotain merkityksellistä tutkittavasta ilmiöstä. Tämä toimi ohjenuoranani analyysini edetessä. Ensiksi siirsin valokuva-aineiston tietokoneelle, jossa tein jokaiselle yhteistä tilaa edustavalle tilalle oman tiedoston. Tilat olivat toiminnantilat, lepohuone, eteistila, ruokailuhuone, käytävät, wc-tilat ja jumppasali. Kuvia kertyi eniten toiminnantiloista. Toiminnantilat saattoivat edustaa joissain kuvissa myös lepohuonetta sekä ruokailuhuonetta. Sitten kirjoitin havainnointimuistiinpanot tietokoneella omaksi tiedostokseen, jonka jälkeen kirjoitin havaintojen sekaan ajatuksiani tulkintani mukaan tärkeistä asioista. Pyrin luomaan havainnoistani ja päätelmistäni aidon tilannekuvauksen, jossa tutkitut ilmiöt ja niiden liittyminen toisiinsa esitettiin erityisessä kontekstissaan (Puusa & Juuti, 2020).

Tässä vaiheessa haastattelujen ja havainnointien sisällöt muodostuivat yllätyksekseni hyvin yhteneväisiksi kokonaisuuksiksi. Esiin nousivat samanaikaisesti sekä haastatteluaineistosta esiin nostamani teemat että päiväkotiympäristössä havaitsemani asiat. Analyysin kulkua tuki invalidiliiton sivuilta (Luettu 5.6.2021) löytämäni kriteerilista sisätilojen esteettömyyden tarkistamiselle, joka toimi sekä kenttätyössä havainnoidessa että aineiston analyysissä punaisena lankana ja ohjasi työtä eteenpäin. Havainnoinnin ja valokuva-aineiston yläteemaksi nousi koettu tila (T1) ja alateemoiksi kuultu tila (t1), nähty tila (t2), haistettu tila (t3) ja tunnettu tila (t4).

Syventääkseni tuloksia lisäsin tulososiossa niiden yhteyteen esimerkkejä aineistosta, joita tuli sekä haastatteluista sekä havaintoaineistostani. Aineistoesimerkkien tarkoituksena oli lisätä tutkimukseni luotettavuutta. Koin, että valokuvien käyttäminen osana aineistoa lisäsi tulosten vakuuttavuutta ja merkitystä saamiini tuloksiin ja sen luotettavuuteen.

4.4 Eettiset ratkaisut

Tutkimuksen teossa tutkijan tulee sietää epävarmuutta, sillä kenttätyö on usein ennakoimattomia yllätyksiä täynnä sen muokatessa samalla tutkijan ymmärrystä tutkittavasta kohteesta (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Tällöin tutkijalta vaaditaan myös luovuutta (Patton, 2002). Tiedonkeruussa tutkijan omien tunteiden tunnistaminen ja kirjaaminen ovat tärkeitä, vaikka tutkija on ensisijaisesti kiinnostunut tutkittavien ajatuksista ja heidän kokemustensa tulkinnasta (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Jos tutkimuskenttä on lähellä tutkijan omaa työtä tai yksityiselämää, on vaarana, että tutkijan omat henkilökohtaiset tunteet ja kokemukset tulevat näkymään myös tutkimustuloksissa (Grönfors, 2008).

Pyrin tutkijana suhtautumaan kriittisesti omaan toimintaani ja läsnäoloon erityisesti kenttätyön aineistonkeruussa, mutta myös myöhemmin analysoidesani aineistosta saatuja tuloksia. Puusa & Juuti (2020) herätteleekin tutkijaa miettimään seuraavia kysymyksiä tutkimuksen edetessä: ”Osaanko erottaa olennaisia asioita, toimivatko henkilöt minun läsnä ollessani samoin kuin normaalina työpäivänään? Miten käsittelen omia tunteitani? Onko tämä lopulta minun omaan arvomaailmaani perustuva tutkimus ja kehitystarina vai tutkittavan kohteen ja sen ilmiön tarina?” Etenkin viimeinen kysymys herätti itsessäni monenlaisia tunteita. Minulla oli vahvat ennakkoajatukset haastatteluissa esitettyihin kysymyksiin, jotka eivät lopulta kohdanneet tutkittavien vastauksien kanssa. Koin monta kertaa aineistoa analysoidessani, että aineisto ei vastaa tutkimuskysymyksiini. Aihe ja teoria aiheen ympärillä rakentuivat lopulta hyvin merkittäväksi ja henkilökohtaiseksi itselleni.

Grönforsin (2008) mukaan aineistonkeruussa tutkijan tiedon saanti riippuu pitkälti mahdollisimman syvän luottamuksen saavuttamisesta. Mutta mitä enemmän tutkijaan kenttätyössä tai haastattelutilanteessa luotetaan, tai mitä tutumpi tutkija tutkittaville on, sitä todennäköisemmin tutkija saa kuulla myös sellaista, mitä hänelle ei välttämättä tutkijana kerrotaisi. Koska kenttätyöni havainnointiosuus tapahtui hyvin rennosti päiväkodin tiloista samalla jutellen, oli minun tutkijana erityisen tärkeää ottaa huomioon mitkä tiloissa työskentelevien varhaiskasvatuksen työntekijöiden kommentteista olivat tutkimukseni kannalta oleellisia ja eettisiä.

Tutkimukseen osallistuville annetussa tietosuojailmoituksessa tutkittaville on ilmoitettu, että heistä kerätty anonymisoitu aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tämän tutkimuksen aineisto hävitetään opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen ylikirjoittamalla, mikä on tietoturvallinen tapa hävittää aineisto. Tutkittaville oli myös ilmoitettu, että he voivat keskeyttää osallistumisensa, jolloin heidän antamia tietoja ei käytetä enää tutkimuksessa. Tietosuojailmoituksessa osallistujille luvattiin lisäksi, ettei missään tuloksissa kerrota yksittäisten päiväkotien tai paikkakuntien nimiä. Jotta tutkimukseni on eettisesti hyväksyttävä, toimin tietosuojailmoituksen mukaisesti. Hyvä tieteellinen käytäntö on eettisen ja luotettavan tutkimuksen edellytys (TENK, 2012).

5 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tulokset kerättiin kahden eri aineistonkeruumenetelmän avulla. Ensimmäisen, eli teemahaastattelujen, tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä. Toisen, eli kenttätyön, tarkoituksena oli havainnoida päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä tutkijan silmin. Havainnoinnin tukena käytin invalidiliiton sivuilta löytynyttä kriteerilistaa sisätilojen esteettömyydestä, jota muokasin päiväkotitiloihin sopivaksi. Muistiinpanovälineiden lisäksi tutkimusvälineenä toimi kamera, jolla otin tutkittavista tiloista kuvia.

Tässä tutkimuksessa päiväkodin yhteisillä tiloilla tarkoitetaan toiminnan tiloja, lepoaunetta, jumppasalia, käytävätiloja, ruokasalia, wc-tiloja ja eteistä. Yhteiset tilat ovat niitä tiloja, joita käyttävät sekä lapset, että ne aikuiset, jotka tilassa työskentelevät. Joissakin päiväkodeissa yksi tila saattoi edustaa sekä toiminnan tilaa, lepoaunetta, että ruokailuhuonetta. Molempien tutkimuspäiväkotien lapsiryhmillä oli käytössään useita huoneita. Päiväkodeissa oli myös kaikkien lapsiryhmien käyttöön tarkoitettuja yhteisiä tiloja, kuten jumppasali ja käytävätilat.

Mikäli lainauksista lauseiden alusta, keskeltä tai lopusta on poistettu sanoja, olen merkinnyt sen kolmella pisteellä. Lainausten alussa kirjainlyhenne "VO" tarkoittaa varhaiskasvatuksen opettajaa, "VL" varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa ja "VEO" varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Haastateltavan kirjainlyhenteen perässä on haastateltavan numero.

5.1 Esteettömyyttä kokemassa

Varhaiskasvatuksen työntekijät määrittivät esteettömyyden tarkoittavan päiväkodin tiloissa sitä, että se tukee kaikkien käyttäjiensä yksilöllisiä tarpeita. Esteettömyys rinnastettiin myös turvallisuuden tunteeseen. Esteetön tila on turvallinen ja siellä on kaikkien hyvä olla. Varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat tilo-

jen auditiivisella ja visuaalisella puolella olevan paljon merkitystä tilan esteettömyyden kokemiseen. Tilan valaistuksen, värimaailman, akustiikan, ergonomian ja järjestelmällisyyden nähtiin vaikuttavan tilan esteettömyyteen.

VO1PK2 *"No ehkä et se tukee jokaisen yksilöllisiä tarpeita. Ja et kaikilla meillä olisi siinä turvallinen ja hyvä olla."*

VO3PK1 *"Mut just et pitäis ottaa huomioon kaikki aistihinkin liittyvät, niinku näkö tai kuulo. Jonkun voi olla vaikea keskittyä, jos on kova melu"*

Aistimaailmalla nähtiin olevan suuri merkitys esteettömyyden kokemisessa. Liian kirkkaan tai huonosti kohdennetun valaistuksen nähtiin häiritsevän lasten keskittymistä sekä kerrottiin olevan epämiellyttävän tuntuinen myös aikuisille, jonka vuoksi päivien aikana pyrittiin ylläpitämään luonnollista valaistusta. Etenkin aamuisin turhia valoja pyrittiin välttämään, koska osa lapsista saapui päiväkotiin aikaiseen ja väsyneenä. Hämärämmän valaistuksen nähtiin palvelevan myös lapsia ja heidän hyvinvointiansa.

Luonnon valon suosiminen lisäsi isoissa tiloissa valon ja varjojen vaihtelua, joka teki tilojen seiniin ja lattioihin sekä suuria tummia kohtia, että kirkkaita ja näyttäviä kuvioita (ks. KUVA 1).

Havainnointiaineisto / Nähty tila

Erityisesti jumppasalissa tuli huomioitua valojen ja varjojen vaihtelu, koska siellä oli valtavat maasta kattoon ylettyvät ikkunat, joista aurinko paistoi suoraan tilaan tehden siihen isoja suorakulmiomaisia kuvioita. Lisäksi korkeiden ikkunoiden edessä oli verkkomainen verho, josta valo välähteli silmiin häiritsevästi.

KUVA 1 Toiminnan tila / Jumppasali

Molempien päiväkotien eri lapsiryhmien toiminnan tilat oli koodattu värien mukaan. Osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä koki tilat, jotka olivat maalattu sinisen, vihreän ja harmaan sävyillä, rauhallisen ja miellyttävän oloisina. Erityisesti näissä tiloissa työskentelevät varhaiskasvatuksen työntekijät ilmaisivat pitävänsä näiden tilojen värisävyistä. Kylmiä sävyjä sisältävissä tiloissa myös tilan muu sisustus oli maltillista. Seinälle oli esimerkiksi asetettu iso juliste kuusimetstä ja ikkunaan lasten kanssa yhdessä maalattu merimaisema. Tiloja, joissa taas käytettiin punaisen, keltaisen ja oranssin värejä, oli sisustettu lisäksi aikuisten tuomilla värikkäillä sisustustauluilla ja lasten monenkirjavilla töillä. Näissä tiloissa työskentelevät varhaiskasvatuksen työntekijät jakoutuivat sen mukaan, mitä ajattelivat tilojen värisävyistä. Osa kertoi tykkäävänsä kirkkaista sävyistä ja ajattelevan myös lasten pitävän enemmän kirkkaista sävyistä. Osa tiloissa työskentelevistä varhaiskasvatuksen työntekijöistä taas koki tilojen yleisilmeen sekavaksi ja ahtaaksi.

Havainnointiaineisto / Nähty tila

Tilaan astuessa huomio kiinnittyy punaoransseihin verhoihin, punaiseen sohvaan ja keltaiseen kaapistoon. Kirkkaisiin väreihin yhdistettynä lasten monenkirjavat työt sekä aikuisten tuomat värikkäät sisustustaulut tekevät yleisilmeestä sekavan ja aisteja kuormittavan yhdistelmän.

Pienryhmätilat olivat molemmissa päiväkodeissa vaalean sävyisiä. Tiloissa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi havainnoinnin yhteydessä, että he tarkoituksella pyrkivät pitämään pienryhmätilojen sävyt neutraaleina, koska kokevat sen palvelevan sekä lapsia että aikuisia pienryhmätoiminnan aikana.

Pienten puolella oli kahteen toiminnan tilaan lasten tasolle asetettu isot peilit, jotka loivat illuusion, että tila olisi syvempi ja jatkuisi pidempään. Tilan kokoa ja syvyyttä oli tällöin vaikeaa hahmottaa. KUVA 2 näkyy toisen toiminnan tilan iso peli, joka on sijoitettu oven läheisyyteen.

KUVA 2 Toiminnan tila

Hyvällä ergonomialla varhaiskasvatuksen työntekijät tarkoittivat huonekalujen sopivuutta suhteessa käyttäjäkuntaansa. Esimerkiksi korkeiden pöytien, satulatuolien ja korotettujen tuolien koettiin palvelevan sekä aikuisten, että lasten tarpeita. Myös wc-tilojen lasten ja aikuisten korkeudelle asetetut pesualtaat nähtiin ergonomiiaa ja arjen sujuvuutta lisäävinä asioina. Molempien päiväkotien tilat sisälsivät sopivia kalusteita sekä aikuisille, että lapsille. Lapsille ja aikuisille eriyteytyt huonekalujen takia lasten on ollut myös helpompaa oppia mitkä kalusteet ovat heidän käytössään ja mitkä aikuisten. Esimerkiksi aikuisten koossa olevia satulatuoleja eivät lapset saaneet turvallisuussyistä käyttää.

Havainnointi aineisto / Koettu tila

Toiminnan tiloista pöytiä ja tuolia löytyi sekä lasten, että aikuisten koossa. Pienten puolella ruokailutilassa oli liukuasteita käytettynä syöttötuolin pehmusteiden sekä lautasten alla.

Järjestelmällisyydellä taas tarkoitettiin riisuttua tilaa, jossa leluille, materiaaleille ja muulle irtaimistolle löytyy sopivat säilytystilat ja -paikat. Järjestelmällisessä tilassa ajateltiin lasten olevan omatoimisempia ja löytävän helpommin tarvitsemansa tavarat. Kuvallista tukea löytyi toiminnan tiloista lapsiryhmien viikko- ja päiväohjelmista. Kuvat oli asetetut niin, että ne menivät vaakasuoraan järjestyksessä tai pystysuoraan niin, että ylimmäinen asia tapahtuu tai tehdään ensin. Lisäksi osa hyllyistä oli kuvilla tuetut, jolloin eri kuvilla ilmaistiin mitä mikäkin lokero sisälsi (ks. KUVA 3). Näin ei kuitenkaan kaikissa toiminnan tiloissa ollut. Joissain tiloissa oli esimerkiksi vain kirjoitettu mitä kaapit tai hyllyt sisältävät (ks. KUVA 4). Osa hyllyistä oli avoimia, jolloin lelut näkyivät suoraan lapsille ja olivat näin helposti saatavilla. Varhaiskasvatuksen työntekijät kertoivat, että osa leluista oli tieteen tahtoen haluttu sijoittaa ovien taakse, jotta tilojen yleisilme ei olisi liian kirjavan ja sekavan oloinen. Osa yhteisissä tiloissa käytetystä kuvallisesta tuesta löytyi aikuisten silmien tasolta, vaikka kuvat oli tarkoitettu lapsille.

KUVA 3 Toiminnan tila

KUVA 4 Toiminnan tila

5.2 Esteettömyyttä arvioimassa

Molemmissa päiväkodeissa jumppasali nähtiin toimivana ja turvallisena tilana. Jumppasaleja kuvattiin tiloiksi, joissa kaikki välineet ovat helposti kaikkien saatavilla. Etenkin jumppasalien pehmeän lattian nähtiin lisäävän tilan turvallisuutta. Myös tilan suuruus lisäsi varhaiskasvatuksen työntekijöiden mielestä tilan turvallisuutta, kun lasten sai antaa juosta ja liikkua huolettomammin. Jumppasali nähtiin hyvänä tilana muullekin varhaiskasvatustoiminnalle, kuin jumppalle. Jotkut lapsiryhmät pääsivät hyödyntämään jumppasalia jakotilana mahdollisuuksien mukaan jokaisena päivänä, mikä taas mahdollisti isoimmille ryhmille paremmin pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminnan koettiin vähentävän melun määrää.

LH1PK2 *"Meillä on kyllä sillai hyvää tossa pienryhmässä, että siellä ei kaiu. Meillä on noita akustiikkapintoja ja mattoja aika paljon. Ja on niitä jakotiloja kans jonkin verran. Varsinkin tolle pienryhmälle. Ja sit on vielä sali ihan lähellä. Ei tuu sit niin paljoa hälyä siihen yhteen tilaan. Se on todella hyvää. Me kyllä tosi paljon tossa arjessa jaetaan lapsia eri tiloihin."*

Hyvänä asiana varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat myös yhteisten tilojen monimuotoisuuden, jolloin erilaiset tilat ovat helposti muokattavissa erilaisten toimintojen mukaan. Toimivan arjen nähtiin kuitenkin vaativan varhaiskasvatuksen työntekijöiltä luovien tilaratkaisujen käyttöä. Helppo kulku ryhmätilasta toiseen nähtiin toiminnan kannalta hyvänä asiana, mutta myös turvallisuutta tuovana asiana.

VO1PK1 *"Meilläkin on nyt aika pieni tila, mutta tää tila kyl mahdollistaa sen, että saadaan aika monipuolisesti käyttää koko talon tiloja. Lapset tykkää, kun ollaan aulassa ja käytävillä jne."*

VO2PK1 *"Joo ja toi on myös turvallisuuskysymys et, jos joku uhkaava tilanne ois, niin sieltä pääsis sillai sisäkautta viereiseen tilaan. "*

KUVA 4 Käytävätila

Siirtymiä tilojen välillä on pyritty helpottamaan värikkäiden suuntaviivojen avulla. Toisen päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat myös eteistilat osana toiminnantiloja, sillä ne tarjosivat ylimääräisiä jakotiloja leikkiin tai työkentelyyn pienryhmissä. KUVA 4 kuvassa näkyy teipillä tehty suuntaviiva sekä käytävälle luotu leikkitila. Toiminnan tilojen latioilla olevien väri vaihtelujen varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat sujuvoittavan arkea esimerkiksi kokoon-tumisten organisoimisessa.

Havainnointiaineisto / Nähty tila

"Lattia oli koko ajan tasainen ja sitä oli erilaisin teippauksin, kuten nuolten ja suuntaviivojen, sekä väri vaihtelujen avulla selkeytetty."

Käytävät olivat leveydeltään sopivia pyörätuolin käyttöä ajatellen eikä käytäviltä tai oviaukoilta löytynyt kynnyksiä.

KUVA 5 Toiminnan tila

Varhaiskasvatuksen työntekijät näkivät, että omien päiväkotiensä yhteiset tilat tarjosivat myös ratkaisuja, joissa tilojen esteettömyys on otettu erityisesti huomioon. Varhaiskasvatuksen työntekijät eivät välttämättä kuitenkaan itse osanneet ottaa kaikkia esteettömyyttä lisääviä tilaratkaisuja tai apuvälineitä huomioon omassa toiminnassaan, koska niiden käyttöä ei ollut yhteisesti käyty läpi.

***VO2PK1** "... Kyllä mun mielestä tää tila on rakennettu sillä tavalla et tää on hyvä monenlaisiin tarpeisiin, et pystyy pyörätuolilla kulkee ja sit käytetään niitä värikoo-deja, jos ajatellaan näkövammaisuutta ja sit on tosiaan se induktiosilmukka, jota tosiaan ei oo varmaan vielä kukaan käyttänyt eikä varmaan kukaan sitä vielä osaa käyttää."*

Molemmista päiväkodeista lapsille ja aikuisille löytyivät omat WC-tilat, mukaan lukien esteettömät WC-tilat, jotka sisälsivät muun muassa tilaa pyörätuolille. Näistä WC-tiloista löytyivät myös tukikaiteet, tukijakkara ja hätäpainike. Lasten pyllynpesuun tarkoitettusta altaasta löytyi seisomista tukeva kaide, josta lapsi voi pitää kiinni pesun yhteydessä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan mukaan tukikaiteita pystyttiin tarvittaessa asentamaan seinille lisää. Pesualtaita löytyi sekä

aikuisten, että lasten korkeudelle sopivana. Pesualtaat eivät kuitenkaan olleet säädettävissä. Korokkeita ja jakkaroita, jotka sisälsivät myös kaiteen, löytyi WC-tilojen lisäksi myös eteisistä.

Eteistilat koettiin ahtaina ja liian pieninä käyttötarkoitustaan nähden. Tilan esteettömyyttä vähensi myös tilan liian suuri käyttäjäkunta, kun kaksi lapsiryhmää käyttivät samaa tilaa pukemis- ja riisumistarkoitukseen. Liian ahtaan eteisen nähtiin muun muassa vähentävän lasten omatoimisuutta ja lisäävän aikuisen tarvetta auttaa vaatteiden ja välineiden pukemisessa, riisumisessa sekä säilytyksessä.

VO4PK1 *"Eteistilat on mun mielestä liian pienet, kun miettii, et kaks ryhmää käyttää niitä. Ja siinä myös se ahtaus on este esim lasten omatoimisuudelle, kun eteistila on suunniteltu liian korkeeks ja ahtaaks. Siis niinku naulakot on liian korkeella."*

Eteinen koettiin haastavana tilana sekä lapsille, että aikuisille. Aikuisille tila toi haasteita siten, että pukemisen tukemiseen ei löytynyt sopivia kalusteita, jolloin aikuisten piti kyyristellä ja istua liian matalilla penkeillä tai olla jopa polvilleen lattialla. Lapsille tila toi haasteita siten, että koukut ja eteisen lokerot olivat suhteessa liian korkeita lapsille, mikä vähensi lasten osallisuutta ja omatoimisuutta pukemis- ja riisumistilanteissa.

KUVA 6 Eteistila

Päiväkodin yhteisten tilojen esteettömyyttä arvioitaessa toisen päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksista tuli esille lapsimäärän koko suhteessa tilaan, jossa toimitaan. Eteistila ei ainoastaan ollut tilana liian ahdas, vaan vaikeuksia arkeen lisäsi myös liian pienet toiminnan tilat ja wc-tilat suhteessa lapsiryhmän kokoon. Liian pienten tilojen nähtiin lisäävän epäjärjestelmällisyyttä ja vaikeuttavan esimerkiksi lelujen ja huonekalujen säilytystä ja sijaintia. Liian pienten tilojen koettiin vähentävän arjen sujuvuutta esimerkiksi hidastamalla ja vaikeuttamalla arjen siirtymiä ja toiminnan sujuvuutta.

VO3PK1 *"Ja sit pienten puolella, kun oot nukuttamassa pieniä. Kun sängyt on matalalla. Ei millään löydä hyvää asentoa nukuttaa ja sit oikeesti selkään sattuu se touhu. Ja sit jos sitä oikeesti joka päivä tekee. Ja tosi tiukkaan laitettu ne sängyt. Ei sinne väliin edes kunnolla mahu."*

VO1PK2 *"Päivissä on niin paljon siirtymiä ja siirtymät vie aikaa. Et miten paremmin ne on organisoitu ja mitä paremmin tilat tukee niitä, niin sitä sujuvampaa se elämä täällä meillä on. Kuitenkin eteinen ja wc-tilat, niin ne on niitä tiloja missä tapahtuu tosi paljon päivän aikana asioita. Meillä on esim tosi pieni eteinen."*

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan mukaan päiväkodin tilojen suunnittelussa oli huomioitu myös tilojen käyttäjien määrä. Eli tilojen suuruus määritteli sen, kuinka monta lasta ja aikuista on ajateltu tilaa käyttävän. Näistä tilaohjeista oli varhaiskasvatuksen erityisopettajan mukaan pyritty pitämään kiinni.

Varhaiskasvatuksen työntekijät arvioivat melun olevan yhteydessä tilojen ahtauteen ja esteettömyyden kokemiseen. Liian pienet tilat vähensivät jakotiloja pienryhmätoimintaa ajatellen. Jakotilojen vähäisyyden taas arvioitiin lisäävän melun määrää. Kaikista rasittavimmaksi melu koettiin eteis- sekä wc-tiloissa. Eteisessä melutasoa nostaa tilan ahtaus suhteessa suureen käyttäjämäärään sekä lasten avuntarve. Wc-tiloissa avuntarpeen lisäksi melua aiheutti paiskautuvat ovet ja kovat materiaalit, joista aiheutui huomattavan kova ääni.

VO1PK2 *"Meillä taas omassa ryhmässä on ehkä vähän toisin asiat. Et meillä on kuitenkin yli 20 lasta. Ja tilat ei oo mitkään ihan kauhean isot. Meillä on puute jakotiloista. Ja sit meillä ei oo semmosta nurkkaa mihin lapsi vois mennä rauhottuu. Et se on semmoinen kehityskohde meille ens vuodelle. Semmosen paikan luominen, missä vois olla rauhassa. Se melutaso meillä kyllä kuormittaa henkilökuntaa ja se kuormittaa lapsia. Meillä on myös toimisto lasten leikki-tilana. Meillä ei oo käytännössä itselle mitään omaa tilaa. ... Et on pakko vaan ottaa kaikki tilat lasten käyttöön."*

Molemmista päiväkodeista löytyi akustiikkapintoja, joiden tarkoituksena on vaimentaa tilan kovia ääniä, joita syntyy esimerkiksi ovien paiskomisesta tai lelujen heittämisestä. Yhteisten tilojen akustiikkaan olivat molempien päiväkotien varhaiskasvatuksen työntekijät pääasiassa tyytyväisiä. Katot olivat äänieristetyt ja akustiikkapintoja, jotka imivät kovia ääniä, löytyi myös toiminnan tiloista ja jumppasalista. Lisäksi seiniin asetetut isot toimintataulut vähentävät kovia ääniä. Toiminnan tiloihin oli aseteltu isoja mattoja, jotka luultavasti tekivät osansa tilan akustiikkaan.

Havainnointiaineisto / Kuultu tila

*Toisen päiväkodin ruokailuhuoneen tuolien jalkojen pehmusteet olivat kulu-
neet. Niiden liikuttelu aiheutti kovaa, narisevaa ääntä. Jos huonekalut, esi-
merkiksi tuolit, kaatuivat, tämä aiheutti äkillisen pamauksen. Varhaiskasva-
tuksen työntekijöiden mukaan kaatumisia tapahtuu, mutta ei kovin usein.
Isommat välineet, joita yhteisistä tiloista löytyi huonekalujen lisäksi, olivat
esimerkiksi lelukopat, jumppapatjat, jumppaputket ja pehmoistuimet. Näistä
ainoataan muovista tehdyt lelukorit pitivät ääntä siirrettäessä. Varhaiskas-
vatuksen työntekijöiden mukaan lelut, jotka aiheuttivat eniten ääniä tiloissa,
olivat autot, palikat, legot ja leikkikeittiötarvikkeet.”*

Myös ilmastonin nähtiin aiheuttavan haasteita arjen sujuvuudelle. Ilman il-
mastointia varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat tilan liian kuumaksi eteenkin
kesällä, sekä hengitysilman huomattavan raskaaksi. Toisessa päiväkodissa il-
mastointi ei ollut käytössä kesäisin lainkaan. Toisessa päiväkodissa ilmastointi
taas koettiin äänekkääksi, mikä häiritsi sekä opetusta, että oppimista.

Havainnointiaineisto/ Kuultu tila

*Pääasiassa molempien päiväkotien yhteiset tilat olivat hyvin vähä-ääniset.
Putkistoista, pattereista, valaistuksesta, atk-laitteista tai muista sähkölait-
teista ei kantautunut ääniä. Ainoastaan päällä olevista ilmastointilaitteista
ja kodinkoneista kantautui tasaista surinaa. Ilmastoinnin äänet kuuluivat
useimmissa tiloissa, mutta kodinkoneiden äänet kantautuivat vain käytä-
ville. Kodinkoneiden äänet kantautuivat tiloista, jotka eivät olleet lasten
käytössä. Molempien päiväkotien eteisissä oli ilmastointikaappeja, jotka
päällä ollessaan pitivät kovaa hurinaa. Kuivauskaapit pyrittiin pitämään
päällä lepohetken aikana, jolloin niiden kova hurina ei kantautunut kiin-
nolevaan lepohuoneeseen asti.*

Toisen päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöiden mukaan tiloissa oli joskus
hieman tunkkainen ilma, jolloin pidetään mahdollisuuksien mukaan ikkunoita
auki. Kaikkein raikkain ilma on työntekijöiden mukaan lepohuoneessa, jossa il-
mastointi on voimakkaimmin päällä. Yksi varhaiskasvatuksen työntekijä kertoi,
että jos joku polttaa tupakkaa hyvin lähellä päiväkodin rakennusta, haju saattaa
tulla sisälle asti, mutta tätä tapahtuu äärimmäisen harvoin. Päiväkodin pihan lä-
heisyydessä tupakointi on kiellettyä.

5.3 Esteettömyyttä kehittämässä

Molempien päiväkotien varhaiskasvatuksen työntekijät lähtisivät kehittämään päiväkotien yhteisiä tilojen esteettömyyttä tuomalla niihin lisää säilytysratkaisuja, selkeyttä ja paremman ergonomian. Lisäksi tilojen toivottiin olevan enemmän muunneltavissa esimerkiksi liikuteltavien huonekalujen, kuten sermien, avulla sekä sisältävän enemmän leikkutilaa ja -välineistöä. Varhaiskasvatuksen työntekijät toivoivat lapsille enemmän tilaa leikkiä ja laadukkaampaa leikkivälineistöä. Parempia säilytysratkaisuja toivottiin lisää eteenkin leluille sekä lasten tekemille askarteluille ja muille tuotoksille.

VO1PK1 *"Ja eihän meillä oo oikeestaan tilaa, missä säilyttää lasten tekemiä töitä. Ne on siellä muun sälän seassa kuivumassa ja sit vievät hirveästi sitä pöytätilaa mukanaan. Se on semmonen sillisalaatti. Ja nyt kun me vielä koronan aikaan ollaan syöty omassa ryhmässä. Hirveästi tavaroiden siirtämistä ja miettimistä et minne kaikki mahtuu. Kaikki on vaan tiellä ja sit virikkeenä"*

Selkeyttä ajateltiin saatavan lisää riisutumalla tilalla, jossa tyhjää seinätilaa olisi enemmän. Työntekijät pohtivat, että tällöin seinä ei tulisi täyttää erilaisilla sisustusratkaisuilla ja lasten tekemillä töillä ja askarteluilla ihan täyteen. Myös yhteneväisten kalusteiden sekä hillitympien ja yhteneväisempien värimaailmojen ajateltiin tuovan myös lisää selkeyttä. Lisäksi avohyllyjen paljoutta pohdittiin.

VO2PK1 *"Ajattelen et tyhjää seinäpintaa olis hyvä olla vähän enemmän. Enkä tarkota et ois just sitä valkosta seinää, vaan ihan noissa tiloissa, kun kaikki pinta mikä on, niin on yleensä täytetty niillä lasten töillä. Mikä on myös ihan kiva, mutta sit jos mietitään et on paljon myös niitä lapsia, jotka kaipais enemmän sitä riisuttua tilaa. Mut jos meillä olis vähän enemmän sitä tyhjää pintaa, niin vois laittaa niitä lasten töitä enemmän niihin tiloihin, missä ei ehkä samalla tavalla vaadita sitä keskittymistä."*

VO1PK2 *"Meidän halu ja toive olis, että olis selkeempää. Ja esimerkiksi kalusteet olis samanlaisia, yhteneväisiä. Ja saatais lelut nätisti paikoilleen. Nyt meillä on se tilanne, et osa koreista on lattialla et ne ei mahu. Et vaikka*

yritetään leluja vaihdella. Me kyllä haluttais vaikuttaa sisustukseen enemmän. Et olis harmonisempaa.”

Tilat, joihin etenkin toivottiin parempaa ergonomiaa, olivat ne tilat, joissa toimittiin pienten lasten kanssa. Myös eteinen sekä wc-tilat koettiin epäergonomisiksi. Näitä tiloja yhdisti se, että näissä tiloissa lapset tarvitsivat kaikista eniten aikuisen apua ja tukea.

VO1PK1 *”Pienten pukemiset kyl kuormittaa. Siellä on vaan yks pukemisenpenkki aikuiselle. Kaikki muu on sit tosi matalaa ja pientä. et joudut aikuisena olemaan paljon polvillaan ja kyyristelee ja kyykistelee. Se kyllä kuormittaa kaikista eniten. Ei polvet enää kestä.”*

LOPK2 *”Noita vessoja vois kyllä kehittää. Noit ovet on kyllä semmosia et rämisee ja paukkuu kun niitä paiskotaan. Siellä on välillä hiroeä mekkala. Sitä pitäis saada jotenkin hiljaseemmaks. Siellä myös kaikuu et jos joku oikein alkaa kiljumaan, niin meteli on tosi kova.”*

6 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten fyysisten tilojen esteettömyys näyttäytyy päiväkotien yhteisissä tiloissa ja millaisia näkemyksiä varhaiskasvatuksen työntekijöillä on päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyydestä. Varhaiskasvatuksen työntekijät määrittelivät esteettömän fyysisen oppimisympäristön tarkoittavan tilaa, joka palvelee kaikkien käyttäjiensä tarpeita. Sen tulisi olla turvallinen ja siellä kaikilla olisi hyvä olla. Audititiivisuuden, visuaalisuuden, ergonomian ja järjestelmällisyyden nähtiin vaikuttavan tilan esteettömyyden kokemiseen. Varhaiskasvatuksen työntekijät pitivät tilasta syntyviä aistikokemuksia tärkeinä, jolloin tilojen valaistukseen ja akustiikkaan kiinnitettiin huomiota. Aistikokemusten merkitys nousi esille sekä lapsista, että aikuisista puhuttaessa. Aistimaailman merkityksen nostivat esille myös Curtis & Carter (2015) tutkiessaan päiväkotiympäristöjä. Esimerkiksi melun määrällä ja äänimaisemalla todettiin olevan merkitystä oppimisen kannalta. Liian kovat äänet voivat aiheuttaa lapsissa ärtyneisyyttä ja vahingoittaa kuuloa sekä vaikeuttaa keskittymistä ja vuorovaikutusta.

Varhaiskasvatuksen työntekijät arvioivat omissa päiväkodeissaan erityisesti jumppasalin ilmentävän hyvin esteetöntä tilaa. Jumppasalit koettiin turvalisina, tilavina ja monenlaista toimintaa mahdollistavina tiloina. Kuitenkin havaintoaineiston mukaan toisen päiväkodin jumppasalissa oli lattiasta kattoon ylettyvät ikkunat, josta loisti kirkas päivänvalo, joka aiheutti tilaan selkeitä valon ja varjojen vaihtelua. Toisen päiväkodin jumppasali taas oli kauttaaltaan vaalean sävyinen. Invalidiliiton sivujen [luettu 28.10.2022] mukaan tilojen materiaalit ja niiden värien vaihtumiset vaikuttavat tilan hahmottamiseen. Esimerkiksi lattian olisi hyvä erottua tummuuskontrastiltaan seinästä, jotta tila olisi helpompi hahmottaa. Valaistuksen tulisi taas olla tasainen, eikä sen kuuluisi aiheuttaa häikäisyä. Varhaiskasvatuksen työntekijät perustelivat jumppasalit toimivina tiloina, koska ne oli suunniteltu turvalisiksi ja niissä lapset saavat liikkua vapaasti. Onkin aiheellista pohtia, palveleeko isompi tila, johon mahtuu enemmän ihmisiä,

liikettä ja ääniä aidosti kaikkien lasten tarpeita. Osaako esimerkiksi autismin kirjjon lapsi toimia tilassa, jossa on enemmän liikettä ja vähemmän sääntöjä?

Myös tilojen muunneltavuuden ja helppokulkuisuuden arvioitiin vaikuttavan tilojen esteettömyyteen: helposti muunneltavat tilat mahdollistivat monipuolista toimintaa ja tilojen välinen helppokulkuisuus lisäsi tilan turvallisuutta ja toimivuutta. Varhaiskasvatuksen työntekijät kiinnittivät tilojen esteettömyyteen huomiota hyvin arkisissa tilanteissa. Koska varhaiskasvatuksen jokapäiväisiin tilanteisiin kuuluvat pukeminen ja riisuminen, wc-toiminnot, lepo sekä ulkoilu ja liikunta, olivat ne myös tilanteita, joissa eniten kiinnitettiin huomiota tilan esteettömyyteen. Myös lasten ikä vaikutti tilan esteettömyyden kokemiseen. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän aikaa käytetään näihin toimintoihin ja sitä enemmän kaivattiin esteetöntä tilaa.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden toiveet tiloja kohtaan olivat hyvin käytännöllisiä. Työntekijät miettivät esimerkiksi kuinka suuri vaiva on löytää ja saada tarvitsemiaan tavaroita ja materiaaleja. Varhaiskasvatuksen työntekijät lähtisivät kehittämään päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyttä tuomalla niihin lisää säilytysratkaisuja, selkeyttä, ergonomiaa ja muunneltavuutta. Lisäksi lapsille toivottiin enemmän leikkitilaa ja leikkivälineistöä. Fyysisen ympäristön suunnittelussa tulisi käyttää mukaan kuulumisen tunteen edistämistä. Päiväkodissa hyvin toimiva erityisväline on sellainen, mitä kaikki voivat käyttää. (Viitala, 2018.) Esimerkiksi päiväkodeissa paljon käytetyt leikkitaulut saatetaan suunnitella erityisesti tiettyjen lapsien toiminnan ohjausta tukevaksi välineeksi, mutta ryhmätasolla se palvelee kaikkien lasten tarpeita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan päiväkotien leikki- ja toimintavälineissä tulee huomioida lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet.

Päiväkotien yhteiset tilat näyttäytyivät esteettömyyttä huomioivina, mutta ei kuitenkaan täysin esteettöminä. Tietyissä tiloissa, kuten toiminnan tiloissa ja wc-tiloissa, esteettömyyttä oli huomioita enemmän. Toiminnan tiloissa kuvallinen tuki, sopusuhtaiset kalusteet, värien, opasteiden ja tukivälineiden käyttöä esiintyi eniten. Kuitenkin tilojen ahtaus ja värimaailman kontrastierot lisäsivät tilojen kuormittavuutta. Wc – tiloista taas löytyi tukivälineitä, kuten tukikaiteita,

tukijakkaroita ja hätäpainikkeita, sekä käyttäjilleen sopivia kalusteita, kuten lapsille ja aikuisille sopivat käsienpesualtaat. Kuitenkin wc-tiloissa häiritseviä ääniä aiheuttivat pauskautuvat ovet ja kovat pintamateriaalit. Myös käytävät vaikuttivat hyvin esteettömyyttä huomioivina toiminnan tiloina, kun käytäväleveys ja kynnyksettömyys olivat huomioitu. Käytäviltä löytyi lisäksi runsaasti kuvallista tukea ja suuntaviivoja oikean paikan löytämisen tueksi.

Vähintään esteettömyyttä ilmeni eteistiloissa, joissa kalusteet ja välineet eivät olleet käyttäjilleen sopivia. Aikuisille ei löytynyt sopivia välineitä lasten pukemisen auttamiseen ja lapsille asetetut naulakot ja lokerot olivat liian korkealla. Lisäksi eteistilojen lokerot olivat hyvin ahtaasti vierä viereen asetetut ja lasten omat vaatteet ja tavarat pursusivat niistä epäsiististi. Lisäksi mielenkiintoista oli, että vaikka päiväkotitilojen kerrottiin olevan suunniteltu kooltaan tietylle ihmis-määrälle sopivaksi, kokivat varhaiskasvatuksen työntekijät tilat silti liian ahtaiksi. Kuka siis määrittää minkä kokoinen tila on varhaiskasvatuskäyttöä ajatellen sopiva? Onko tilasuunnittelussa otettu huomioon tilojen käyttäjäkunta, eli lapset ja aikuiset, ja tilojen käyttötarkoitus?

Kuvallisen tuen puute ihmetytti kokonaisuudessaan yhteisissä tiloissa, jonka ajattelin olevan itsestään selvä tuen muoto sen helppouden ja tuttuuden vuoksi varhaiskasvatuksessa. Kuvallista tukea oli kuitenkin yllättävän vähän ja se oli sijoitettu lapsia ajatellen osittain aivan liian korkealle. Kuvallinen tuki on yksi pedagogisista tuen muodoista, joka on jokaisen lapsen oikeus (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022). Vaikka kuvallinen tuki olisi kirjattu vain tiettyjen lasten yksilölliseen pedagogiseen tuen suunnitelmaan, koko yhteisölle toteutettuna tuen muotona se olisi vaikuttavampaa (Karhu, Savolainen, Närhi & Aro, 2022).

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksistä käy hyvin ilmi, kuinka esteettömyyden määrittämisellä on paljon merkitystä sen kokemiseen. Koska varhaiskasvatuksen työntekijät määrittivät esteettömän tilan erityisesti kaikkien tarpeita palvelevaksi tilaksi, lähtivät he myös kehittämään tilaa tämänhetkisiä tarpeita erityisesti huomioiden. Viitalan (2018) mukaan inklusion voi

määritellä tarkoittavan sen taustalla vaikuttavien arvojen toteuttamista käytännössä. Samoin kuin inklusion, myös esteettömyyden tarkasteluun kuuluu jatkuva arvojen ja niiden toteutumisen pohdinta. Kun tilojen käyttäjäkunta vaihtuu, vaihtuu myös tilaan kohdistuvat tarpeet ja toiveet, jolloin varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastuulla on suunnitella ja muokata tilasta sen käyttäjille tarkoituksenmukaisen ja hyvän oppimisympäristön.

Tämän tutkimuksen tutkittavilla varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli tulosten mukaan hyvin tietoa esteettömyydestä ja siihen liittyvistä käsitteistä teoreettisesti. Käytännön osaamista tai itseluottamusta luoda esteetöntä oppimisympäristöä taas ei löytynyt niin paljoa. Varhaiskasvatuksen työntekijät osasivat kertoa, millainen esteettömän tilan pitäisi olla, mutta oman päiväkodin tiloista puhuttaessa tai tiloja arvioitaessa ei kuitenkaan käytetty sanaa esteetön, vaan puhuttiin pääsääntöisesti hyvästä tilasta tai toimivasta tilasta. Curtisin & Carterin (2015) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemattomuus sekä tiedon ja tuen puute ovat yleisiä syitä miksi päiväkotiympäristöjä ei osata muokata käyttäjäkunnan tarpeille sopivaksi.

Tietyllä tapaa tämän tutkimuksen tulokset kuvastavat hyvin sitä, miten oppimisympäristöjen esteettömyys ilmenee nykypäivänä. Esteettömyydestä löytyy jo hyvin tietoja ja mainintoja tieteellisistä teksteistä sekä varhaiskasvatuksen työtä ohjaavista asiakirjoista ja laista. Kuitenkaan esteettömyydestä ei kuule paljoa puhuttavan varhaiskasvatuskentällä eikä siitä ole tehty paljoakaan tutkimusta.

6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimusaiheet

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta käsitellään usein uskottavuuden, luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta (Puusa & Juuti, 2020), joiden näkyvyydestä omassa tutkimuksessani pyrin seuraavaksi kertomaan. Tutkimus on toteutettu osana kasvatustieteen maisterin opintoja Jyväskylän yliopistolla. Tutkimustani on lukenut sen edetessä eri kirjoittamisprosessia tukevien opintojaksojen ohjaajat sekä samoilla opintojaksoilla käyneet opiskelijat. Näin ollen tutkimuksen

eteneminen on ollut ikään kuin julkista, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Pattonin (2002) mukaan tutkimuksen uskottavuutta ja erityisesti analyysin luotettavuutta lisää triangulaation hyödyntäminen. Triangulaatio tarkoittaa saman ilmiön tarkastelua eri tavoin, jolloin se vahvistaa ilmiöstä tehtyjä tulkintoja. Tässä tutkimuksessa triangulaatio näyttäytyy aineistonkeruumenetelmien monipuolisuutena eli havainnoinnin, valokuvauksen ja haastattelujen yhdistelmänä. Olen valinnut aineistostani myös sellaisia havainnointilainauksia, jotka avaavat hyvin ajatuksiani lukijalle. Kuitenkin tiedostan, että useammalla tutkimuspäiväkodilla ja suuremmalla haastateltavien määrällä olisi voinut saada laajemmin tietoa päiväkotien tiloista ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksista yhteisten tilojen esteettömyydestä.

Puusan & Juutin (2020) mukaan ryhmäkeskustelu haastattelumetodina on saanut kritiikkiä niin sanotun puhtaan tiedon saastuttamisesta, jossa ajatellaan muiden haastateltavien läsnäolon ja kommenttien vaikuttavan liiaksi siihen, mihin suuntaan keskustelu etenee. Haastateltavat eli tutkimukseen osallistuneet tulkitsevat toistensa puheita ja eleitä, mutta myös ryhmänvetäjän. Tämä seikka onkin tärkeää tuoda esille osana tutkimusprosessia. Ryhmäkeskustelussa myös erilaiset valtasuhteet ovat väistämättä läsnä (Patton, 2020). Onkin hyvä pohtia sitä, kuinka paljon haastateltavien koulutuksellinen tausta sekä työnkuvaan liittyvä status on vaikuttanut ryhmän keskustelun etenemiseen ja siihen, kuka on saanut äänensä kuuluviin. Myös tämän tutkimuksen teemahaastatteluissa oli mukana eri koulutustaustoja ja eri työnkuvan omaavia henkilöitä.

Tutkimuksen edetessä olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseen osallistuneet, aineistonkeruun vaihe vaiheelta, tutkimuksessa käytetyt menetelmät sekä tulkinnat niin hyvin auki, että lukija voisi myös itse toteuttaa tämän kaltaisen tutkimuksen alusta loppuun. Tutkimusta tehdessäni pyrin noudattamaan eettisiä periaatteita koko ajan työni edetessä. Ensisijaisesti tarkoitukseni oli saada aikaan hyviä asioita tutkimukseni kohteena oleville henkilöille, eli tässä tapauk-

sessä päiväkotien käyttäjäkunnalle. Puusan & Juutin (2020) mukaan tutkimuksessa käytettävien menetelmien ja analyysitapojen tulisi täyttää niille asetetut kriteerit eikä tutkimus saa aiheuttaa haittaa sen kohteena oleville tahoille.

Tämä tutkimus oli suhteellisen pienimuotoinen tutkimus ja haastateltavien joukko sen verran pieni, ettei sen voida ajatella kuvastavan yksin päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyyden tilannetta. Seuraavaksi olisikin hyvä lähteä tutkimaan päiväkotien fyysisten tilojen esteettömyyttä isommassa mittakaavassa, isomman aineiston turvin, koska tästä aiheesta ei ole aikaisemmin tehty samankaltaista tutkimusta. Tätä aihetta olisi syytä lähteä tutkimaan tarkemmin, koska esteettömyys mainitaan lähes kaikissa varhaiskasvatuksen työtä ohjaavissa asiakirjoissa ja laissa fyysistä oppimisympäristöä velvoittavana edellytyksenä. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin inklusiivisen varhaiskasvatuksen nimissä kuinka fyysisellä toimintaympäristöllä on vaikutusta lapsen toimintakykyyn edistävänä tai estävänä tekijänä.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 54–69.

Alijoki, A., Suhonen, E., Nislin, M., Kontu, E & Sajaniemi, N. 2013. Pedagogiset toiminnat erityisryhmissä ja oppimisympäristön laatu.

Aura, S., Horelli, L., & Korpela, K. 1997. *Ympäristöpsykologian perusteet*. WSOY. Porvoo.

Autismiliitto.fi. Varhaiskasvatuksen tuen muotoja tulee täsmentää. [Luettu 9.20.2022] <https://autismiliitto.fi/varhaiskasvatuksen-tukimuotoja-tulee-tasmentaa/>

Curtis, D & Carter, M. 2015. *Designs for Living and Learning, Second Edition: Transforming Early Childhood Environments*. Ed.: Second edition. St. Paul, MN: Redleaf Press

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Grönfors, M. 2008. *Laadullisen tutkimuksen kenttätyömenetelmät*. Toim. Vilka, Hanna. Hämeenlinna: SoFia. http://vilka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf

Havu-Nuutinen, S. & Niikko, A. 2014. Finnish primary school as a learning environment for six-year-old preschool children. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22 (5), 621–636.

Heiskanen, N. 2018. Tuen prosessin ja lähtökohdat. Teoksessa J, Salminen., M, Lahdenperä-Mustajärvi., P, Pihlaja., R, Viitala., M, Kyttälä & J, Hiltunen. (2018). Varhaiserityiskasvatus. PS-kustannus.

Hokkanen, P. 2011. Lasten toimijuus päiväkodin fyysisessä ja kulttuurisessa ympäristössä. Jyväskylän yliopisto pro gradu -tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/27156/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011061310994.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus

Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) 2018. Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethnos. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/57565>

Invalidiliitto. n.d. Aistiesteettömyyden tarkistuslista. (Luettu 5.6.2021). <https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2021-09/Aistiesteett%C3%B6myyden%20tarkistuslista%20051114.pdf>

Invalidiliitto. n.d. Invalidiliitto ry. (Luettu 28.10.2022). <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/julkinen-rakennus/opasteet-materiaalit-varit-valaistus>

Karhu, A., Savolainen, H., Närhi, V & Aro, M. 2022. Tuen vaikuttavuuden arviointi ja tukivastemalli. Teoksessa N, Heiskanen & M, Syrjämäki. (2022). Pienet tuetut askeleet. PS-kustannus.

Karlsson, L. (2016). Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Kallio, K. P., Ritala-Koskinen, A. & Rutanen, N. (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja

106. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/missa_lapsuutta_tehdaan.pdf

Knauf, H. 2019. Visual Environmental Scale: Analysing the Early Childhood Education Environment. *Early Childhood Education Journal* 47, 43–51.

Knauf, H. 2019. Physical Environments of Early Childhood Education Centres: Facilitating and Inhibiting Factors Supporting Children's Participation. *International journal of early childhood*, 51(3), 355-372. <https://doi.org/10.1007/s13158-019-00254-3>

Kuuskorpi, Marko. (2012). Tulevaisuuden fyysinen oppimisympäristö. Käyttäjälähtöinen muunneltava ja joustava opetustila. Kasvatustieteen väitöskirja. Turun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö.

Matthews, E. & Lippman, P. C. 2019. The Design and Evaluation of the Physical Environment of Young Children's Learning Settings. *Early childhood education journal*, 48(2), 171-180. <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00993-x>

Mattila, P. 2013. Oppimisympäristön kehittäminen on pedagogisen toimintakulttuurin muutosprosessi. Teoksessa Silander, P. (toim.) Johtajuudella toimintakulttuurin muutokseen – tietoyhteiskuntakehitykseen kouluissa ja opetustöissä.

Moore, G, & Sugiyama, T. 2005. Content and construct validity of the early childhood physical environment rating scale (ecpers). University of Sydney, Australia. 32–37.

Paavola, A. & Tirkkonen, J. (1988). Päiväkotien toimivuus ja turvallisuus. Lastentapaturmatoimikunnan julkaisuja. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Paju, E. (2013). Lasten arjen ainekset: Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Helsinki: Tutkijaliitto

Patton, M. Q. 2002. Qualitative research and evaluation methods. SAGE: London.

Pihlaja, P., Viitala, R., Paakkolanvaara, J & Hiltunen, J. 2018. Varhaiserityiskasvatus. PS-kustannus.

Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. 2020. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Raittila, R. 2009. Ympäristön lapset - lasten ympäristö. Teoksessa Kuukka, A., Eerola-Pennanen, P., Alasuutari, M., Lehtinen, A., Vuorisalo, M., Pennanen, S., . . . Alanen, L. (2009). Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Vastapaino.

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69-94.

Rutanen, N. 2012. Alle kolmevuotiaat paikkansa tuottajina päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti Vol. 1, No. 1, 2012, 44-56.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., & Saari, S. (1994). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Kirjayhtymä.

TENK. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tiusanen, E. Päivittäiset toiminnot päivähoitossa. Teoksessa Helenius, A & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palaset. WSOY

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja (4., uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-Kustannus.

Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY

Varhaiskasvatuslaki. 2022. (540/2022). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Helsinki. Opetushallitus. 2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmienperusteet>

Viitala, R. 2014. Jotenkin häiriöks. Etnografinen tutkimus sosioemotionaalista erityistä tukea saavista lapsista päivähoitoryhmässä. Jyväskylä studies in education, psychology, and social research 501. Väitöskirja.

Viitala, R. 2018. Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa J, Salminen., M, Lahdenperä-Mustajärvi., P, Pihlaja., R, Viitala., Pihlaja., M, Kyttälä & J, Hiltunen. (2018). Varhaiserityiskasvatus. PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa perhepalvelujohtajalta; pyyntö

Hei!

Otan teihin yhteyttä kasvatustieteen maisterin tutkinnon opintoihin liittyen.

Opiskelen varhaiserityiskasvatusta Jyväskylän yliopistolla erityispedagogiikan ainejärjestössä. Minun olisi tarkoitus kerätä aineisto Pro Gradu - tutkielmaan tänä kesänä (2021) ja keräisin mieluiten aineistoni täältä kotikaupungistani Äänekoskelta. Olen ollut alustavasti yhteydessä kahteen Äänekosken päiväkodin johtajaan, sekä yhteen varhaiskasvatuksen erityisopettajaan, joista kaikki ovat alustavasti osoittaneet hyväksyntää ja kiinnostusta tutkimustani kohtaan.

Tutkimukseni aiheena on päiväkotien yhteisten tilojen esteettömyys. Tarkastelun aiheena on siis fyysinen oppimisympäristö ja sen esteettömyys. Tarkoituksena olisi toteuttaa laadullinen etnografinen tutkimus, joka koostuisi yhteisten tilojen havainnoinnista ja valokuvaamisesta sekä kahdesta teemahaastattelusta, jotka pidettäisiin kunkin päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöille.

Aineistonkeruun aikataulu on tiukka. Tavoitteeni on saada kerättyä aineisto kasaan jo ennen juhannusta. Tämän vuoksi yritän nyt kiireisesti anoa tutkimuslupaa Äänekosken kaupungilta. Toivoisin, että voisin aloittaa päiväkotien yhteisten tilojen havainnoinnin ja valokuvaamisen mahdollisesti jo ensi viikolla.

Ystävällisin terveisin

Emmi-Julia Nurmi

ememnurm@student.jyu.fi

puh: xxxx-xxxxxx

Liite 2. Kenttätyön havainnointilomake

1. KUULOAIISTI

Mitä ääniä tilassa kuuluu?

Tilan yleinen akustiikka:

Taustääänet kodinkoneista:

Tausta äänet tilan irtaimistosta:

Muuta huomioitavaa:

2. NÄKÖAIISTI

Mitkä visuaaliset ärsykkeet vievät tilassa huomion?

Näkökokemukset valaistukseen liittyen:

Näkökokemukset isoista peileistä tai lasipinnoista:

Näkökokemukset tilan väreistä ja kontrasteista:

Näkökokemukset graafisista kuvioista:

Näkökokemukset pintamateriaaleista:

Näkökokemukset sekavasta yleisilmeestä:

Tilan syvyyden hahmottamisesta:

Tilan ohjaavat viivat tai muodot:

Tilan opasteet/kuvatuki:

Tilan sopivuus kooltaan:

3. TUNTOAIISTI

Mitä tuntoaistin kannalta merkittäviä asioita havaitset tilassa?

Tuntoaistimukset tilan vetoisuudesta:

Tuntoaistimukset tilan pintamateriaaleista:

Tuntoaistimukset tilan kalusteista:

Tuntoaistimukset kalusteiden mittasuhteista:

Tuntoaistimukset lattiasta:

Tuntoaistimukset tilan ahtaudesta:

Tuntoaistimukset ilmastointilaitteista:

Tuntoaistimukset kuivasta huoneilmasta:

4. HAJUAISTI

Mitä hajua havaitset tilassa?

Tilan yleistuoksu:

Tuoksut käytetyistä materiaaleista:

Tuoksut huonekasveista:

Tuoksut raikastimien käytöstä:

Tuoksut hajustetuiden pesuaineiden käytöstä:

Tuoksut ilmastoinnista:

Liite 3. Teemahaastattelujen runko

Haastattelujen tavoitteena on selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä päiväkotien fyysisten tilojen esteettömyydestä. Ennen haastattelun alkua avasin tutkittaville seuraavat käsitteet:

Fyysinen oppimisympäristö

Yhteiset tilat

1. Miten määrittäisit fyysisen esteettömän oppimisympäristön? / Millainen on fyysinen esteetön oppimisympäristö?
2. Miten arvioisit oman päiväkotisi yhteisten tilojen esteettömyyttä?
3. Miten kehittäisit oman päiväkotisi yhteisten tilojen esteettömyyttä?